

Sétál a család Veszprémben

Az 1956-os forradalom és szabadságharc nyomában

A kiadvány az „1956-os Emlékbizottság” támogatásával
„A magyar szabadság éve” elnevezésű programsorozat keretében valósult meg

Sétál a család 1956 emlékére

Szakmai lektor:

Bank Barbara

Szerkesztették:

Nagyné Kozma Ildikó

Szabóné Vörös Györgyi

Munkatárs:

Somfai Balázs

Térkép-vázlatok, GPS-adatok, nyomdai előkészítés:

Bontó László

Címlapterv:

Övegsné Kóber Zsuzsanna

Felelős kiadó:

A Veszprémi Deák Ferenc Általános Iskoláért Kh. Alapítvány

Készült 1000 példányban az OOK Press Nyomdában

Veszprém

2017

ISBN 978-963-12-8439-3

Címlapon: a vörös csillag leverése a Tűztoronyról 1956. október 25-én

Hátsó borítón: felvonulók menete a Kossuth Lajos utcán 1956 őszén

Kedves Sétáló Olvasó!

Veszprém helyismereti sétafüzetének ötödik tagját tartja a kezében. Az ötletgazda *Jákói Bernadett* és az óvodai, zöld koordinátori testület először az óvodáskorú gyermekeket és családjaikat szólította meg. A felkínált, minőségi idő, melyet városuk megismerésével töltöttek a szülők, nagyszülők gyermekeikkel, népszerűsége tette szert. Így szólítottuk meg az alsó tagozatos tanulókat és családjukat is. A felső tagozatos és középiskolai korosztály számára – és természetesen – a felnőtt lakosság érdeklődésére számíthatott a „*Sétál a család Veszprémben – A zsidó múlt nyomában*”, valamint a „*Nagy Háború nyomában*” címmel megjelent kiadványunk.

A „*Sétál a család Veszprémben – Az 1956-os forradalom és szabadságharc nyomában*” visszaemlékezésünk kordokumentumokra, közösségünk emlékeire épül. Megszólaltattunk olyan, meghurcoltatásukat, tragédiájukat mélyen magukba záró tanúkat is, akik felelevenítették történetüket: egyszerűen, mély bölcsességgel, a riportokat készítő középiskolások és munkatársak megrendülésére. Reméljük, hogy lakosságunk történetének ezzel a szeletével tovább erősítjük az itt élők kötődését városunkhoz, családjukhoz. Bízunk abban is, hogy értelmet és megértést nyer a nemzedékeinkben élő, felerősödött szabadságvágy és az önrendelkezés óhaja.

Megköszönöm munkatársaimnak azt a rendkívüli összefogást, önzetlen munkát, mellyel elérhetővé tették a közgyűjteményekben felhalmozott tudást, ismeretterjesztő munkánkkal az ifjúság számára: az '56-os Szövetség Veszprém Megyei Szervezete: *Fajd Ernő*; BaBaKO: *Övegesné Kóber Zsuzsa*; Eötvös Károly Megyei Könyvtár: *Szabóné Vörös Györgyi, Vaskorné Reitmesz Andrea*; Laczkó Dezső Múzeum: *Barta Tamás*; az MNL Veszprém Megyei Levéltára: *Bontó László, Márkusné Vörös Hajnalka, Somfai Balázs*; Padányi Biró Márton Katolikus Iskola: *Sebő József*; Pannon Egyetem: *Felföldi Gábor*; és *dr. Földesi Ferenc* hadtörténész.

Kérem Önt, ismerje meg családja történetét! Kérdezze meg a most még élő rokonait, törje meg a hallgatás csendjét! Közgyűjteményeink várják minden családunk visszaemlékezését.

A füzet megoldásainak leadási helyéről és határidejéről további információkat a www.babako.hu oldalon találhatnak.

„*Percre se feledd, hogy testvéred minden magyar, bárhol is éljen...*” (Wass Albert)

Veszprém, 2017 márciusában

Nagyné Kozma Ildikó
BaBaKO

Előszó

Hat évtized pergett le a történelem nagy homokóráján azóta, hogy a szovjet megszállás és a kommunista diktatúra terhei alatt görnyedő Magyarországnak népe megelégtelt a kíméletlen elnyomást.

Hatvan éve egy leigázott és megtévesztett nép eljutott a felismerésig, hogy nem tűrheti tovább nemzeti önérzetének lábbal tiprását, anyagi erőinek a végsőkig történő kizsákmányolását, a rázúdított hazug demagógiát és fellázadt a külföldi megszállók és hazai kiszolgálói ellen.

Hatvan évvel ezelőtt az ország lázas állapotba került. Az első lépést a szegedi egyetem ifjúsága tette meg. A szabadság gondolata futótűzként terjedt az ország egyetemi ifjúsága körében, majd napok alatt csatlakozott az ország népe. 1956. október 23-án este Záhonytól Hegyeshalomig egyre hangosabban mondták az emberek: „*Pesten kitört a forradalom.*”

Ez akkor megkérdőjelezhetetlen igazság volt. Napok alatt az ország legkisebb településén is összeomlott a diktatúra rendszere és helyébe demokratikusan választott helyi forradalmi önkormányzati szervek léptek. Minden község, város, járás és megye megtalálta a hiteles, erkölcsileg fedhetetlen embereket, akikre rábízta sorsát és életét. Ilyen volt Veszprémben Brusznai Árpád tanár úr, aki kötelességének érezte a ráruházott bizalom elfogadását és a megye ideiglenes vezetését.

Hat évtized egy ember életében nagy idő, s ma már sokkal többen vannak azok, akiknek emlékeiben nem élhetnek a forradalom napjai és a megtorlás rettenete.

Az írástudók kötelessége hírt adni a magyar történelem „kegyelmi pillanatáról”, amikor a ritkán tapasztalható nemzeti egység sorsfordító erővel jelent meg a mindennapokban. Kötelességük hírt adni a hősokról és arról, ami azután következett a magyar történelem legnagyobb és legvéresebb politikai megtorlásáról, amelynek áldozata lett Brusznai Árpád – több század magával.

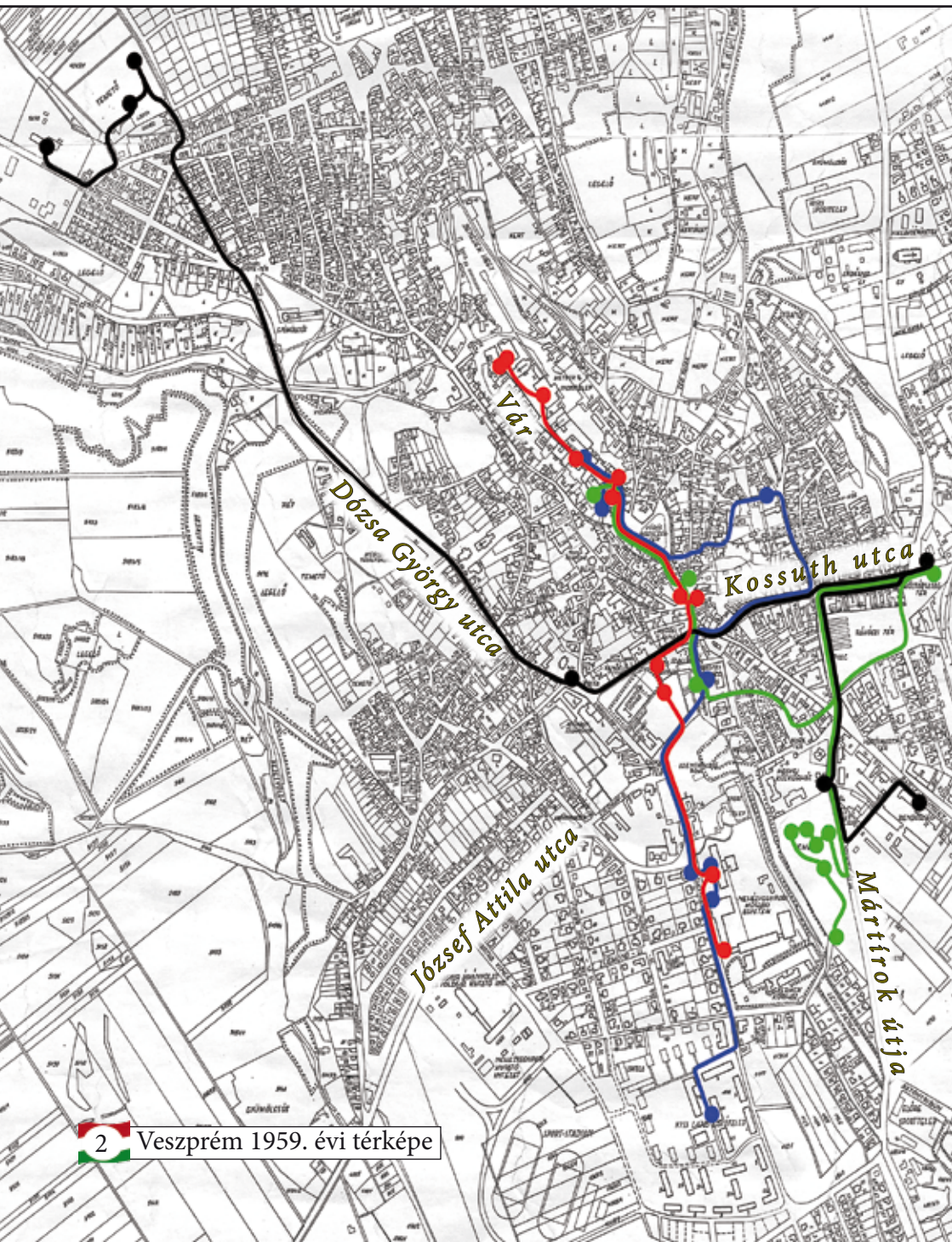
Utódainknak örökölni kell hagyni, kik azok, akik bátran felléptek a nemzet, a nép igazságos ügyéért, s kik voltak az ország árulói.

Ez a kötet, amely sétára hívja az olvasót, útmutató is a veszprémi események megismeréséhez, a helyszínek bejárásához, az emlékezéshez és a tiszteletadáshoz. Hat évtized után is el kell mondani gyermekeinknek és unokáinknak az igazságot, melyet Márai Sándor így öntött verssorokba:

*Miért, hogy meghasadt az égbolt,
Mert egy nép azt mondta: „Elég volt”*

Dr. Kahler Frigyes

Javasolt útvonalak

Bruszniai-emplékút

1. Csikász Imre utca: Bruszniaiék lakóháza
2. Egyetem „B” épület: Szabadság rózsája
3. Egyetem „A” épület: Bruszniai emléktábla
4. Egyetem „E” épület: az egykori menza épülete
5. Megyeház tér: emlékmű és tábla az épületben
6. Lovassy László Gimnázium: Bruszniai Árpád szobra
7. Vár, Panteon: Bruszniai emléktábla
8. Vár: az első Bruszniai-empléktábla

Hősök útja

9. Egyetem „C” épület: Rádió
10. Egyetem „A” épület: elhurcoltak táblája
11. Színházkert: kopjafa és emlékkő
12. Színház: a forradalmi nagygyűlés helyszíne
13. Szabadság tér 15.: egykori pártház
14. Szabadság tér 13.: az egykori Veszprémi Járási KIEG
15. Hősi kapu: hősi halottak emléktáblája
16. Tűztorony: 1956. október 25-én a vörös csillag lefűrészelése
- Vár: harcok és deportálások helyszínei:
  17. fiúkollégium, 18. leánykollégium, 19. püspöki palota, 20. volt börtön

Asszonyok útja

21. Vár: emlékkő a Pantheonban
22. Szabadság tér: nőüntetés emléktáblája
23. Megyeház tér: a nőüntetés útvonala a Kórház utca felé
24. Park az új körforgalomnál: volt Köztársaság tér, '48-as emlékmű régi helye
25. Alsóvárosi temető: Páger János sírja
26. Alsóvárosi temető: Szlotta Béla sírja
27. Alsóvárosi temető: Dubayné Réz Anna sírja
28. Alsóvárosi temető: Varga Gusztáv sírja
29. Alsóvárosi temető: Keltai Géza sírja
30. Alsóvárosi temető: Szalai István sírja

Áldozatok útja

31. Rendőrség: elhurcoltak és megkínzottak táblája
32. Kórház, teherporta (régén itt volt a bejárat)
33. Park az új körforgalomnál: Gulag emlékmű
34. Dózsa György utca 2.: egykori „belső” ÁVO-laktanya
35. Dózsavárosi temető: Nagy László sírja
36. Dózsavárosi temető: Császár József sírja
37. Pápai út 37.: egykori „külső” ÁVO-laktanya

A Rákosi-rendszer évei

A második világháború után kialakult többpártrendszerű parlamentáris demokrácia 1948-ban kieroszakolt pártegyesüléssel szűnt meg Magyarországon. 1944 őszétől folyamatos volt a szovjet jelenlét, a választások, a helyi közigazgatás, az állami és helyi vezetők kijelölése, megválasztása mögött ott voltak a SZEB (Szövetséges Ellenőrző Bizottság) szovjet katonai parancsnokai, majd szovjet tanácsadói.

Magyarországon a kommunista párt utóda ekkor az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) volt. 1948 nyarától gyakorlatilag ez maradt az egyetlen politikai párt, amely minden államhatalmi pozíciót birtokolt, uralta a sajtót és a rádiót, a hadsereget és a kulturális életet. Az ellenzékét megfélemlítéssel, kirakatperekkel és sűrűn osztogatott börtönbüntetéssel számolta fel. A Parlament szerepe formálissá vált, a döntéseket elsősorban a párt elitje hozta. A pártállami hatalom legfőbb támaszának a szovjet Vörös Hadsereg és a politikai rendőrség, az ÁVH (Államvédelmi Hatóság) számított.

A párt első számú vezére a főtitkár, Rákosi Mátyás volt, aki magát Joszif Visszarionovics Sztálin legjobb tanítványának tartotta, így minden szinten másolni igyekezett a szovjet rendszert. Sztálinhoz hasonlóan

3 Az első tanévnyitó ünnepség Veszprémben, az egyetemen (1949)

4 Életkép az 1950-es években...

5 a Partizán, ma Budapest úton

szervezte meg saját személyi kultuszát, tévedhetetlenségét kötelező volt elismerni. A szovjet minta másolása kiterjedt a Magyar Népköztársaság új 1949-ben bevezetett címerére és a Néphadseregnek átnevezett honvédség új 1951-től rendszeresített egyenruháira is.

A diktatúra csak 1953-ban, Sztálin halálakor enyhült valamelyest. Rákosit ekkor a szovjet vezetés leváltotta, helyette Nagy Imrét nevezték ki miniszterelnöknek. Moszkva beleegyezésével a rendszer jó néhány nehezen elviselhető elemén sikerült lazítania, például enyhítette a kötelező terménybeszolgáltatást.

Nagy Imrét 1955-ben leváltották a miniszterelnöki posztjáról és háttérbe szorították. Rákosi korlátlan hatalmát azonban akkor már nem lehetett visszaállítani. Végül 1956 nyarán a szovjet vezetők az egykori rettegett diktátort minden funkciójától megfosztották, és gyakorlatilag száműzésbe vitték a Szovjetunióba.

Az erősen kérdéses volt, hogy ebben a helyzetben folytatódhat-e az a reformfolyamat, amit Nagy Imre elkezdett, vagy a további változásokat csak erőszak árán lehet majd kivívni.

Hangulatjelentés Veszprémből

Az 1950-es években a legtöbb ember többlakásos épületben vagy szerény családi házban lakott Veszprémben. Sok ház, különösen a Dózsavárosban, egyenesen falusias megjelenésű volt. A szorító lakáskérdés megoldására kezdtek lakótelepeket építeni, Veszprémben ez a Hóvirág-lakótelep első épületeinek emelését jelentette, házgyári elemekből épülő lakóházakról szó sem volt még. A város sokkal kisebb területre terjedt ki, mint ma. A Dózsaváros észak felé az Avar utcáig tartott, a Jutasi út (akkor: Felszabadulás útja) mentén az Őrház utca volt az utolsó. Dél felé a Wartha Vince utca és a Stadion utca környéke jelentette a belterület szélét. A város utcái is szerény állapotban voltak, soknak az útteste poros, sáros volt, a közvilágítás minimális. Az emberek rendszerint gyalog, kerékpáron, esetleg motorkerékpárral mentek munkahelyükre.

A lakásokat és a középületeket, így az iskolákat is fával vagy szénrel táplált kályhák fűtötték. A fahordás, a szeneskanna megtöltése, a tűzre ügyelés és a kihamuzás a mindennapi teendők része volt. Vezetékes melegvíz-szolgáltatás nem létezett. Az élelmiszert a lakás fűtetlen kamrájában, „a hidegen” tartották, a húsféléket hűtőgép hiányában legfeljebb füstölve vagy lezsírozva. A háziasszony a konyhai tűzhelyen sütött-főzött és ott melegítette az ételt. A mosáshoz, mosogatáshoz, fürdéshez is többnyire a tűzhelyen kellett vizet melegíteni. A mosdás, kézmosás lavórban történt. Lehetett a lakásban fürdőkályha is, de a kádban fürdés lehetősége nem volt feltétlenül mindennapos. Csatornázás alig volt, nagyon sok ház udvarán állt a vízöblítés nélküli vécé házikója; hidegben és szükség esetén az éjjeli edény (bili) állt rendelkezésre. A lakásokban nem volt egyenletes meleg, napközben általában mindenki utcai ruhában, cipőben tartózkodott otthon is. A mosás mosóteknőben, kádban, lavórban történt; mosógép, centrifuga és porszívó kevés helyen létezett.

Mai szemmel az emberek gyenge minőségű és nem sok egyéni változatosságot kínáló ruházatot viseltek. A bolti ellátottság szintén szerény volt. A legszükségesebb élelmiszereket és árucikkeket a kenyérboltban, a tejcsarnokban, a húsboltban, az élelmiszer-üzletben (Csemege-boltban) stb. vásárolták.

Otthon az emberek olvastak, rádiót hallgattak, a családtagok egymással beszélgettek, társasjátékot játszottak, a gyerekek mesét hallgattak, diafilmet néztek. Játsszani ott volt még az udvar. Az utca is, hiszen a főbb utcák kivételével nem volt jelentős a járműforgalom. Az egymással jó viszonyban állók összejártak társalogni, kártyázni, sakkozni. Telefon igen kevés lakásban volt, a tévé pedig csak az '50-es évek legvégén jelent meg.

A fiatalok hanglemezt, később magnetofont is hallgattak. Divat volt papírszalvétát, gyufacímkét, képeslapot gyűjteni, egymással cserélgetni. Ismerkedési alkalmat adott a tánciskola és a helyi strandok látogatása. A hivatalosan szervezett ünnepeken részt venni az adott kör dolgozói számára kötelező volt. A hatalom által ünneppé tett alkalmakkor — április 4, május 1, november 7. — szinte kivirult a város. Nemzeti zászlót kizárólag ilyenkor lehetett látni, együtt a vörös lobogóval. A május elsejének volt bizonyos népnépvéllye jellege is.

A Tűztorony csúcsán vörös csillag tündökölt, esténként kivilágítva. Az egyházak teljes mértékben vissza voltak szorítva. Az oktatás általában külön fiú- és leányiskolában folyt. A tanóra 50 percig tartott, 10 perces volt az óráközi szünet. A nagy gyermeklétszám miatt és újabb építésű iskolák nemlétében a tanítás két műszakban, hetente váltva, délelőtt és délután folyt. Szombaton is tanítottak, a szombat még évtizedekig teljes munkanapnak számított a felnőttek számára is! Az iskolások háti iskolatáskában vitték magukkal a szükséges holmikat. A füzetbe a kicsik ceruzával írtak, a nagyobbak mártogatós tollal (a tollszár hegyébe illesztett tollhegygel). Bizony, még előfordult a tanulók testi fenyítése, amelynek konkrét megnyilvánulása a fenyítésben érintett tájékról kapott nevet (körmös, tenyeres stb.). Az úttörőmozgalom a szocialista-kommunista társadalomba való beilleszkedés ideológiai előkészítője volt, de létezett közösségi életre nevelő és élményadó szerepe is. Fegyelmező és zenei nevelő hatásuk miatt külön megemlíthendők az énekkarok és a sportkörök.

Az ötvenes évek kora az embereknek kemény életkörülményeket, több tőrés követelő világot jelentett, mely szigorúbb, de szolidárisabb is volt a mainál.

A forradalom eseményei Veszprémben

A veszprémi forradalom bölcsője, az egyetem. Az egypártrendszer létrejöttével szinte egy időben, Veszprémben megalakult a Budapesti Műszaki Egyetem Nehézvegyipari Kara (1952-től önálló egyetem). A kitűzött célt jól mutatja az 1949. december 17-ei ünnepi tanácsülés határozatának részlete: „Fogadjuk, hogy a tudomány hatalmas várának bevételel dolgozunk és tanulunk, hogy az öt éves terv keretében meghatározott tízezer szocialista mérnök kiképzéséből ránk eső részt maradéktalanul végrehajtsuk.”

A szovjet ideológia az oktatásra, a tudományos életre, sőt a diákok mindennapjaira is rátelepedett. A szellemi elnyomás, az igazságtalan eljárások ellen az egyetemek, főiskolák hallgatói szervezkedni kezdtek. Szegeden életre hívták a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét (MEFESZ), a politikamentes, diák érdekvédelmi szervezetet. Ez alapján sorra alakultak a hallgatói körök az egész országban.

Október 15. (hétfő) A Hazafias Népfrent értelmiségi ankétot szervezett az egyetemen, az „E” kamarában, amelyen többek között *dr. Brusznayai Árpád* is felszólalt.

Október 21. (vasárnap) Veszprémbe került a Szabad Ifjúság friss száma a szegedi és a budapesti egyetemek felhívásával. A menzán *Füredi Zoltán* és *Szűcs István* hallgatók elkezdtek szervezni a MEFESZ-t.

Október 22. (hétfő) A veszprémi MEFESZ legfontosabb követelései: a választások demokratizálása, külföldi tanulmányutak és munkavállalás lehetősége úgy keletre, mint nyugatra. Egyetemi autonómia, a mérnökök fizetésének rendezése, magasabb ösztöndíj biztosítása a végzős diákoknak.

Október 23. (kedd) A Petőfi Színházban délután 3 órakor nagygyűlés kezdődött *Straub Gyula* docens elnökletével, 300-350 fő részvételével (kb. 10%-a megfigyelő volt). A hallgatók két ellenszavazattal úgy döntöttek, hogy megalakítják a MEFESZ-t, vezetője *Füredi Zoltán* V. éves, szervező titkára *Szűcs István* IV. éves hallgató lett. 20 pontos felhívást tettek közzé. A gyűlés után (éjfél) a városi fiatalok egy csoportja elkezdte a vörös csillagok leszedését, elsőnek a mai Óváros téren. Későbbiekben a MEFESZ követelései az alábbiak voltak:

F E L H Í V Á S !

A Veszprémi Vegyipari Egyetem megalakult MEFESZ szervezete egyetértve az ország összes egyetemeivel és főiskoláival, országunk demokratikusabb fejlődésének meggyorsítása érdekében egész népünk elé az alábbi követeléseket tárja;

- 1./ Független, semleges Magyarországot, önálló nemzeti külpolitikát, önálló gazdaságpolitikát.
- 2./ Nagy Imrét a legfelsőbb állami vezetésbe.
- 3./ A békeszerződés értelmében 1957. január 1-ig a szovjet csapatok vonuljanak ki.
- 4./ Az országgyűlés külügyi bizottsága vessen fel a dunai konföderáció gondolatát.
- 5./ Követeljük március 15. nemzeti ünneppé, október 6-ra nemzeti gyásznappá nyilvánítását, a Kossuth címer visszaállítását.
- 6./ Szovjet-Magyar barátságot, a teljes egyenjogúság alapján.
- 7./ Követeljük az általános emberi szabadságjogok legteljesebb biztosítását, az Alkotmány betartását. Abszolút tájékoztatási, és sajtószabadságot.
- 8./ Minden 18 éven felüli magyar állampolgárnak utlevelet keletre és nyugatra.
- 9./ Követeljük a bírói függetlenség intézményes biztosítását, és a halálbüntetés eltörlését politikai perekben.
- 10./ Hozzák nyilvánosságra a rehabilitációs Rajk per gyorsírással bírósági jegyzékkönyvét.
- 11./ Követeljük a törvénysértők felelősségrevonását, és szigorú megbüntetését.
- 12./ A parasztpolitika felülvizsgálását, és a parasztság helyzetének sürgős megjavítását.
- 13./ Magyar kézbe a magyar uránt.
- 14./ Követeljük az összes statisztikai adatok és az összes külföldi kötelezettségeink rendszeres nyilvánosságra-hozatalát.
- 15./ Állapítsák meg a fizetések alsó és felső határát.
- 16./ Szüntessék meg a káderlap minden formáját.
- 17./ Teljes egyetemi autonómiát.
- 18./ Követeljük a katonai szolgálati idő 12 hónapra való megállapítását sorköteleseknél.
- 19./ Reális alapokra helyezett tervegazdaságot!
- 20./ A műszaki vezetést kössék szakképzettséghez.

Elítélünk minden faeiszta, sztálinista provokációt.

Munkás-paraszt fiatalok! Álljatok mellénk!

Jelszavunk: S Z O C I A L I Z M U S T magyar módra

Veszprémi Vegyipari Egyetem
MEFESZ
szervezete.

Október 24. (szerda) A röplapokat az egyetemisták Herendre, Várpalotára, Pétre, Balatonfűzfőre, Zircre vitték. A katonák közötti terjesztést a veszprémi laktanyaparancsnok nem engedélyezte. Az egyetem tantestülete egyhangúlag kimondta, hogy mostantól fogva az egyetem autonóm. *Csizmár Károly* hallgató már 24-én fegyvert követelt az aulában. 18 órakor a veszprémi MEFESZ a Magyar Rádióhoz a következő táviratot küldte: „Üdvözljük Nagy Imre elvtársat, elítéljük a vérontást, Gerő Ernő rádióbeszédével nem értünk egyet, követeljük a visszahívását, a statárium eltörlését, a közönséges bűnözők kivételével mindenkinek amnesztiát.”

A veszprémi egyetem hallgatóinak nagygyűlése

A Veszprémi Vegyipari Egyetem hallgatói kedden nagygyűlést tartottak. A fiatalok azzal a céllal gyűltek össze, hogy eldöntsék, továbbra is a DISZ-hez akarnak-e tartozni, vagy megalakítják az egyetemi ifjúság új szervezetét, továbbá, hogy megvitatásuk az egyetemi és országos jellegű követelésekkel foglalkozó 22 pontból álló javaslatukat.

Az egyetem hallgatói, valamint a város tudományos intézményeinek dolgozói délután három órakor zsűfőléssé megtöltötték a Petőfi Színházat. A nagygyűlésen résztvettek a Veszprém Megyei Pártbizottság és a megyei DISZ bizottság vezetői.

A gyűlést Straub Gyula egyetemi docens nyitotta meg, majd Kádár Attila, a szegedi MEFESZ küldötte

ismertette a MEFESZ szervezeti szabályzatát és programját.

Igen sokan szólaltak fel a DISZ és a MEFESZ problémáiról.

A nagygyűlésen résztvevő többszáz egyetemi hallgató két szavazat ellenében amellet döntött, hogy megalakítják a MEFESZ-t, amely a marxizmus-leninizmus alapján állva, elismeri a párt vezetését és együtt akar működni a dolgozó fiatalok szervezeteivel.

A gyűlésen részt vettek a miskolci és a soproni egyetemek küldöttségei is. A küldöttségek tagjai ismertették az egyetemük nagygyűlésein elfogadott határozatokat, valamint a budapesti Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem hallgatóinak határozatát — amelyek az egyetemisták közvetlen problémái mellett — számos nagyjelentőségű, az ország politikai, gazdasági és nemzetközi helyzetére ismertetésével foglalkoznak.

8 Veszprémmegyei Népújság, 1956. október 24.

- * Mi volt a MEFESZ? Kik voltak ott a megalakulásakor?
- ** Az Egyetemi Könyvtár és Levéltárban kérje ki a korabeli rádiófelvételeket és jegyeztesse ki az ön számára legérdekesebb közvetítéseket!

Október 25. (csütörtök) A veszprémi fiatalok folyamatosan fegyvert követeltek, hogy harcolni menjenek Pestre, az ottani „*egyetemista testvérek megsegítésére*”.

Ezen a napon kezdte meg adását a Szabad Veszprém Rádió az egyetemen, *Dobos Dezső* adjunktus vezetésével az Ásványolaj- és Széntechnológia Tanszéken, a „C” épület legfelső emeletén. A rádió november 3-ig adott rendszeresen adást a 43 m-es hullámhosszon, magyar, német, angol, orosz nyelven, egyszer olaszul is. Magyar nyelvű bemondók: *Flóra Teréz, Kampós Klára, Karabélyos Péter* és *Pfeifer Gyula*, idegen nyelvű bemondók: *Hartner Antal* és *Ötvös Dániel* (német), *Tamás Ferenc* és *Fahidi Tamás* (angol), *Ochsenfeld Vilmos* (szerb). A műsorok szerkesztésében részt vett *Csizmár József, Révai Miklós* és *Szabó Pál*. Főleg Veszprém környékén volt hallható. Az egyetemisták a volt zsinagóga tetejére felszerelték egy hangszórót, hogy a város lakói hallhassák a rádió hangját.

9 A vörös csillag levágása

10 Kampós Klára a rádióban

Este nagy tüntetés volt. A városi polgárok az egyetem előtt találkoztak, követelték, hogy az egyetemisták is vonuljanak fel velük együtt. Az Egyetemi Tanács engedélyezte a tüntetést. A résztvevők száma kb. 9-10 ezer lehetett. A Tűztoronyról Nagy László ácsmester és János fia ezzel a kijelentéssel fűrészelte le a vörös csillagot: „*Pénzért raktuk fel, de most szívésen levesszük ingyen*” – emlékezett vissza Egressy Károly az eseményekre.

Elkezdődött a szovjet mintára megalkotott „Rákosi címer” kivágása a nemzeti zászlók közepéből.

A tüntetések tovább folytatódtak az egész megyében, még több résztvevővel. Várpalotán tüzharc kezdődött a szovjetekkel, de Veszprémben békésen zajlottak az események. A népszerűtlen vezetők meglepően gyorsan lemondtak. A helyi MDP-szervezetek nagy része gyorsan csatlakozott a tüntetőkhez, valamint a rendőrség és a katonaság néhány vezetője is támogatta őket.

Megalakult Veszprém Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa, amely később átalakult Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanácscsá.

11 Az 1848-as emlékmű egykori helyén, a Köztársaság téren

* Készítsen felvételt a '48-as emlékműnél! Az emlékmű az '50-es években a Köztársaság téren állt, a mai „nagy” körforgalom helyén. Most hol van?

** Mikor és kik távolították el a vörös csillagot a Tűztoronyról? Ábrázolja ezt az ünnepélyes pillanatot tetszőleges technikával!

A megválasztott 23 tagú tanács vezetését *Benedek Pál* docens nem vállalta, így *Lóránd Imre* újságíró választották meg. A várakozó tömeget folyamatosan tájékoztatták az eseményekről.

Október 26. (péntek) A Veszprém Megyei Népújság közölte a Veszprémi Vegyipari Egyetem Tanácsának és ifjúságának kiáltványát. Reggel újabb tüntetés kezdődött, az egyetemtől az 1848-as emlékműhöz vonultak, ahol *Solymár Károly* hallgató elszavalta a Nemzeti dalt. Az egyetem „A” épületében tartott küldöttgyűlésen kb. 300 küldött vett részt, köztük az ÁVH képviselői is. A küldöttek nagy szótöbbséggel elfogadták a megye lakosságának 6 pontos, tűzszünetet, amnesztiát, a szovjet csapatok visszavonását követelő, nyomatéku sztrájkra felszólító, s a városi és a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács létrehozását deklaráló követelését.

Október 27. (szombat) A Székesfehérvárról érkezett *Rakáts Edit* hallgató elmondta, hogy ott a szovjetek a tüntetőkre lőttek. Attól tartva, hogy a közeli, szentkirályszabadjai repülőtéren állomásozó szovjetek megtámadják a várost, küldöttség ment oda tárgyalni *Benedek Pál* vezetésével.

Október 28. (vasárnap) *Ferenczi László* rendőr őrnagy, a kapitányság vezetője irányításával megkezdték a pártfunkcionáriusoknál lévő fegyverek összeszedését. *Bor György* tanszékvezető a Forradalmi Tanács mellett információs irodát működtetett, ők szervezték a budapesti élelmiszerszállításokat is.

Hirdetmény

A Veszprém megyei Nemzeti Forradalmi Tanács, mint a megye területén a legfőbb néphatalom birtokosa, a megye munkás-, paraszt-, értelmiségi és katonaküldöttek gyűlésétől nyert felhatalmazás alapján a következőket határozza:

Veszprém megye egész területére nézve elrendeli a

RÖGTÖNITÉLŐ (STATARIALIS) BIRÁSKODÁST

gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, gyújtogatás, lövegyverrel vagy robbanószerrel elkövetett bűncselekmények, valamint betöréses lopás büntetése.

A fent felsorolt bűncselekmények elkövetőit a rögtönítélő bíróság gyorsított eljárás során — fellebbezés kizárásával — vonja felelőségre és

H A L A L L A L

bünteti. Felhívunk ezért mindenkit, hogy a megjelölt bűncselekmények elkövetésétől tartózkodjék és a fenti bűncselekmények elkövetőinek ártalmatlanná tételében legyen a Forradalmi Tanács és a hatóságok segítségére.

Jelen rendeletünk 1956. október 26-án 20 órával lép hatályba.

A Veszprém megyei Nemzeti Forradalmi Tanács nevében:

12 Vp. m. Népújság, '56. okt. 27. Lóránd Imre elnök.

MLÁB PROLETÁRIAI! EGYESÜLJÉTEK!

Veszprémmegyei NÉPÚJSÁG

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA MEGYEI BIZOTTSÁGÁNAK LAPJA

Különkiadás!

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Tanácsának és ifjúságának kiáltványa Veszprém város dolgozó népéhez

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Tanácsa és Ifjúságának újonnan megalakult MEFESZ szervezete e hónap 24-én, szerdán a reggeli órákban közös akaratral megalósította az egyetem autonómiáját és azt azóta sikeresen gyakorolja. Az egyetem autonómiáját most legfontosabb politikai követeléseink kiharcolására harci eszközként használjuk. A csütörtök esti tüntetés azt a meggyőződést kelti bennünk, hogy Veszprém város dolgozó népe egyetért az egyetemi ifjúsággal, amely felelőtlenségéről és politikai hűségéről tanuságot tett és támogatja azt.

Tegnap esti tüntetésünk elérte politikai célját.

Felhívjuk a város dolgozó népét, hogy térjen vissza munkahelyére, az üzemekbe, a vállalatokhoz és a hivatalokba.

Válasszátok meg képviselőiteket, tízemenként, vállalatonként 2, legfeljebb 3 főt, akik bizalmatokat élveznek. Küldjétek el őket ma délután fél háromra írásos, okmányos megbízólevelekkel, amelyet mindenki, aki a küldötteknek megbízást ad, személy szerint aláír, nehogy provokátorok és felelőtlen egyének magukat küldötteknek adhasák ki. A küldöttségeket a Veszprémi Vegyipari Egyetem autonómiája által védett területen fogadjuk, ahol

a küldöttek megválasztják azt a delegációt, amely haladéktalanul a Minisztertanács elnökéhez és a Központi Vezetőség első titkárához utazik és előttük kifejti a város lakosságának álláspontját.

Őrizétek meg nyugalmatokat!

Tartózkodjatok minden erőszakos cselekedettől, nehogy tiszta ügyünk igazságát ellenséges elemek visszajára fordítsák.

Küldöttek az egyetemi gyűlés után beszámolnak az eredményekről. Tartózkodjatok a további politikai demonstrációktól mindaddig, amíg a Minisztertanács elnökétől és a párt első titkárától a delegáció visszaérkezik. Azonnal értesítést fogtok kapni.

Az Egyetem MEFESZ Szervezete nevében: Veszprémi Vegyipari Egyetem Tanácsa nevében:

Füredi Zoltán

Dr. Nemez Ernő

egyetemi tanár,
a Hazafias Népfőnt Megyei Bizottságának elnöke

Nyilatkozat

A Magyar Dolgozók Pártja Veszprém megyei és városi Bizottságának Végrehajtó Bizottságai és a Veszprém megyei és városi Tanács Végrehajtó Bizottságai teljes egészében egyetértenek a fenti kiáltvánnyal és támogatják azt.

MDP VESZPRÉM MEGYEI ÉS VÁROSI
BIZOTTSÁGÁNAK VÉGREHAJTÓ
BIZOTTSÁGAI

VESZPRÉM MEGYEI ÉS VÁROSI TANÁCS
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGAI

Veszprémmegyei Népujság, 1956. okt. 26. 13

Október 29. (hétfő) Több hallgató, pl. *Lenkei György, Otrók György, Szíjj Ferenc* kísért fegyveresen élelmet szállító teherautót Budapestre. Ezen a napon temették el az Alsóvárosi temetőben, több ezer gyászoló jelenlétében az október 26-i mosonmagyaróvári ÁVH-s sortűz veszprémi áldozatát, *Szalai Istvánt*, a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia hallgatóját.

A Megyei Forradalmi Tanács felvetette, hogy Veszprém legyen a dunántúli katonai erők összpontosítási helye, valamint a parlamenti képviselők visszahívhatóságát is javasolta.

Október 30. (kedd) A MEFESZ felhívásban követelte, hogy a megszálló szovjet hadsereg azonnal kezdje meg hazánkából a kivonulást. Megkezdődött a nemzetőrség szervezése, az egyetemi század parancsnoka *Bíró Zoltán* főhadnagy lett, szakaszparancsnokok: *Balogh Lajos, Kocsis Géza* és *Vigh Antal* „katonaviselt” tanársegédek. Mintegy 80 fő másnap fegyvert és katonaruhát kapott. (A járőr összetétele: 1 rendőr, 1 munkás, 1 katona, 1 diák).

Október 31. (szerda) Az egyetem diákjai folyamatos vitában álltak a Megyei Forradalmi Tanáccsal, amely elutasította a diákok fegyverkövetéseit. Szerintük a katonaság, a rendőrség és az eddig megalakult nemzetőregységek is elegendőek a rend fenntartására. Veszprémben fegyveres harc nem alakult ki. Az ÁVH egyes vezetőit védőörizetbe vették, a várbörtönbe zárták őket, további intézkedésig.

Az egyetemista nemzetőröket a „C” épületben helyezték el, az étkezést a menza biztosította. Az egyik Budapestre élelmiszert szállító teherautó hazahozta Veszprémbe a lipcsei konferenciáról visszatérő *Polinszky Károly* dékánt.
November 1. (csütörtök) Ekkor választották meg a Forradalmi Tanács elnökének, a lemondott Lóránd Imre helyére, dr. Brusznai Árpádot. Brusznai továbbra sem volt hajlandó fegyvert adni az egyetemistáknak, ami miatt nyilvánosan heves szóváltásba került a diákok szószólóival.

Délután grazi egyetemisták gyógyszer, kötszert, antibiotikumokat, élesztőt, élelmiszert hoztak. Elmondták, hogy szimpátia-tüntetések rendeztek a magyar ügy mellett. A helyőrség Forradalmi Katonai Tanácsa a rendbontók és a túlzott követeléssel előállók megfékezésére az egyetemi ifjúsággal

* Készítsen röpcédulát a lakosság mozgósítására!

** A fent említett napon, a helyi sajtóban jelent meg a Veszprém ifjúsága válaszol Budapest ifjúságának című vers. Keresse meg közgyűjteményeink egyikében!

14 A forradalom idején a Kossuth utcán

létrehozta a 32 főből álló operatív csoportot. A csoport a megye több pontján járőrözött. Az egyetemisták orosz nyelvű röpcédulákat készítettek, és terjesztették a szovjet csapatok között. Szövege a következő volt: „Szovjet katonák! Ne lőjete! Nem vagyunk fasiszták, nem vagyunk ellenforradalmárok! Mi csak független, semleges, szocialista Magyarországot akarunk!”

November 2. (péntek) A MEFESZ a munka felvételére felszólító röplapot adott ki. Intézkedtek egyes utcanevek megváltoztatásáról. A rendőrséggel közösen Szilágyi Imre, Sasvári Mihály és Kánics Lajos V. éves hallgatók részt vettek egyes ÁVH-s tisztek védőőrizetbe vételében és a házkutatásokban. Délután 5 órakor Badalik Bertalan megyés püspök gyászmisét celebrált a budapesti harcokban elesett hősi halottakért.

A Megyei Forradalmi Tanács élén továbbra is dr. Brusznai Árpád maradt, míg az újonnan alakult Veszprém Városi Forradalmi Tanács elnöke Jónás Oszkár lett.

November 3. (szombat) Felmerült a szovjet csapatmozgások felderítésének szükségessége. Tóth Zoltán és Nagy Kálmán hallgató elment és vissza is érkezett, de Vékony Ferenc hallgatót és Vigh Antal tanársegédet Szentkirályszabadja közelében a szovjetek elfogták. Délután 5 órakor Brusznai Árpád, Monory Gyula tanár és Szűcs István hallgató magyar katonatisztekkel tárgyalt a jutasi laktanyában.

A város lakossága félt a szovjet támadástól, melynek számos előjele volt. A zárolt fegyverek utcai felkelők kezébe kerültek és ezt a Megyei Forradalmi Tanács is tudomásul vette. Brusznai Árpád ugyanakkor minden

fegyveres ellenállást ellenzett. A szovjet csapatok felvonultak a katonai művelet megkezdéséhez, teljesen körbezárták Veszprémet.

November 4. (vasárnap) Budapesten kívül a legnagyobb utcai harcokra Veszprémben került sor. A szovjetek földön és levegőben egyszerre több irányból támadtak. A város megbízható védelmét – elméletileg – a honvédség városban állomásozó alakulatai, valamint a kiképzetlen, hiányosan felszerelt egyetemi század biztosította. Az utóbbiak parancsnoka Földesi István százados volt.

„Vasárnap hajnal volt, a legelső szentmisére akartunk menni, a Margit-templomba. Egyszer csak valami árnyékokat láttunk ott a fal mellett, mindjárt összecsendült a család... szovjet katonák voltak, fegyver a kezében mind-egyiknek.” – emlékezett vissza Fajd Ernő.

A szovjet csapatok rövid idő alatt lefegyverezték a honvédség alakulatait, ezután harcok már csak a felkelők és a megszállók között folytak.

A Veszprém elleni első szovjet támadás a légvédelmi tüzér laktanya ellen történt, majd a Jutasi úti laktanya következett. Végül magának a városnak az elfoglalása volt a cél. A különböző irányokból támadók olykor egymást lötték. A városban több ponton erős tűzharc bontakozott ki.

15 Egy kilótt teherautó az egyetem környékén

* Hol alakult meg a Veszprém Megyei Forradalmi Tanács? Az épületet fotózza le!

** Képzeld el, hogy ott van a Veszprém Megyei Forradalmi Tanács megalakulásánál! Mit látott, tapasztalt? Írjon róla levelet korhű stílusban!

Az összecsapások főbb helyszínei:

A Károly-templom előtti és a Rákóczi tér: a szovjet alakulatok hajnalban különböző irányból támadtak, majd a Rákóczi téren találkoztak. A város felett ledobott ejtőernyős katonák csatlakoztak a földi egységekhez. Ez a „túlzsúfoltság”, a harci helyzet állandó változása káoszt okozott, a támadók egymásnak okoztak veszteséget.

A Nagyposta, Toborzó utca, Jókai utca környéke, amelyet elsők közt szálltak meg a szovjetek a honvédség ún. „Szikla Központ” harcálláspontja miatt.

Az Egyetem épülete és annak környéke, valamint a Megyeháza, ahol a Veszprém megyei Nemzeti Forradalmi Tanács is működött.

A veszprémi Vár: Itt tartott legtovább az ellenállás, a Vár védhetősége és az egyetemi diákszallók miatt.

A szovjetek épületről épületre haladva megmotozták, igazoltatták és letartóztatták a forradalmi csoportokat. Állítólag a kiskatonák azt kérdezték az elfogott egyetemistáktól: „Eto Szuez?” [Ez Szuez?] A Várban Kocsis Géza tanársegéd, szakaszparancsnok megszervezte a Hősök Kapujánál lévő várórséget, egyetemista és munkás nemzetőrök közösen védték a vár bejáratát. A harci tapasztalattal rendelkező, itt tanuló koreai diákok is magyar hallgatótársaik mellé álltak. Itt halt hősi halált Nagy László, aki János fiát testével fedezte. Godzsa József visszaemlékezése szerint:

16 Harckocsik és felvonuló emberek a Szabadság téren

„Nagy János nem vérzett el a várbeli harcoknál. Tapolcán tartóztatta le a veszprémi politikai rendőrség 1957 tavaszán... Kuczy Zsiga bácsinál ismerkedtem meg vele és a történetével... A kegyetlen kínzásokat túlélte... '92, vagy '93-ban temettük el, a beszédet én mondtam a sírjánál.” Egressy Károly emlékezete szerint: „Az ÁVO-s laktanyán szereztem fegyvert, majd a nemzetőrökkel együtt felmentünk a Gulya-dombra. Voltak köztünk katonák is, kialakítottak egy harcálláspontot. Fegyvereket, lőszert vittünk fel, vártunk. Egyszer csak megjelenik a nemzetőrparancsnok, azt mondja: Fel kell oszlanotok! Egy fél órán belül repülőgépek jönnek, és kinyírnak mindannyitokat!”

Nehézfegyverekkel lőtték a Színházat és a Megyeházát. A kórház előtt, a Schermann Elek vezette mentőautót egy szovjet páncélöklől lövedéke találta el, a benne lévő magyar katonák meghaltak.

„Emlékszem, estefelé mentünk csak fel a pincéből. ...apám hangját hallottam; a bátyámmal beszélgetett: kilöttek egy mentőautót... de Évának el ne mondd! ...Volt annyi lélekjelenlétem, hogy anyámnak annyit mondjak, átmegek ruhát próbálni a Mancini nénihez – ő volt a szomszédunk – és már futottam is a kórház felé. A kórház utcájába érve emlékszem, egy kőkerítés mellett álltam meg. A tiszafa alatt – ami még mindig ugyanott áll – valóban megláttam a mentőautót. Egyik ablaka a helyén volt, reménykedtem, hogy talán még sincs nagy baj. A fiülkéhez léptem, nyitva volt az első ajtó. És akkor megláttam. Egy férfi, keze a kormányon, a feje elfordulva. A teste a felismerhetetlenségig összeégett; teljesen fekete volt. Félve pillantottam a fogsorára; Eleké különleges volt, ezer között is felismertem. ...Nem hiába búcsúzott el tőlem egy nappal azelőtt. ...Csak akkor vettem észre, mit tart a másik kezében. Egy szál krizantém volt benne, gyönyörű halvány rózsaszín. Nem is értem, hogyan, de valahogy... volt annyi lélekjelenlétem, hogy kivegyem a kezéből. Az ismerőseim már ájultan találtak rám. ...

Vettem öt szál szegfűt. A tisztektől, akik ott voltak csak annyit kértem, tegyék a kezébe. Elkéstem; a koporsó már le volt szögelve. Persze azt sem engedték meg, hogy ott maradjunk... a barátnőm kertjéből néztük végig a szertartást. Eleket a mostani halottasház mögé, a kerítés tövébe temették el, két másik társával együtt. ...

Nagyon sokáig nem beszéltem erről, senkinek... a lányomnak sem meséltem erről; nem tudtam, hogyan. [2016-ban] a cikk megjelent az újságban, akkor olvasta el ő is, akkor tudta meg a történetet. Emlékszem, hazajött, és csak annyit kérdezett: Anya, miért nem mondtad el? Leült velem a konyhasztalhoz, átölelt, és csak sírtunk.” – idézte fel tragédiáját Labancz Éva.

17 Tüntetések a Szabadság téren, a Városi Tanács előtt

A Dózsavárosból egyes nemzetőr alakulatok felhúzódtak a várba, és onnan lőtték a túl messze lévő szovjet tankokat, de senkit sem találtak el. Egy másik csapat a Gulya-domb felé elhagyta a várost.

November 5. (hétfő) A felkelők már csak a Várban, a Vár bejáratánál és az északi oldali mellvédnél harcoltak. Szórványos lövöldözések voltak még e napon a Veszprémi Járási Kiegészítő Parancsnokságnál, ahol többen elesetek.

A Várba szorult egyetemisták és társaik nagy része, látva az ellenállás értelmetlenségét, az éj leple alatt, rejtekhelyekre elhagyta a barikádot. A Vár ostroma hajnali 4 órakor kezdődött újra. Ekkor már a támadó szovjetek komolyabb ellenállásba nem ütköztek.

A börtönből kiengedték az ott fogvatartott ÁVH-tiszteket, a forradalmárokat viszont a várbörtönbe, vagy a Megyeháza pincéjébe zárták be. Az ÁVH-tisztek néhány várban elfogott egyetemistát kihallgattak. Volt, akit a szovjetek elengedtek, másokat fogolyként magukkal vittek.

November 6. (kedd) A szovjetek teljesen felszámolták a fegyveres ellenállást Veszprémben.

November 7. (szerda) Az összecsapásnak, a megszállásnak civilek, honvédek és orosz katonák is áldozatul estek. A magyar elesetteket a család az általuk választott helyszíneken, az orosz katonákat a szabadi reptéren temették el. A sebesültek számát hitelesen már nem lehet megállapítani megfelelő dokumentáció hiányában.

* **Az események mai helyszínein készítsen fotókat, életképeket!**

** **Készítsen rövid forgatókönyvet a forradalom veszprémi eseményeiről!**

A Veszprémi Püspökség szerepe

Badalik Bertalan Sándor veszprémi püspöksége kezdettől fogva szálka volt az állambiztonság szemében. 1956 őszén fogadta a Forradalmi Tanács küldöttségét, melyet mindvégig békés megoldásra biztatott. A várbeli sebesülteket a palota pincéjébe bújtatta. A sérült *Solymár Károlyt*, *Rakáts Edit* hallgató segítségével juttatta kórházba.

Badalik Bertalant 1957. aug. 15-én vették házi őrizetbe, innen szállították száműzetésbe Hejcére, ahol 1964-ig tartózkodott. Veszprémbe soha többet nem térhetett vissza.

18 A Vár a harcok után

* **Keresse fel és fotózza le a Lovassy László Gimnázium 1950-es évekbeli épületét!**

** **Állítsa össze az '50-es évekbeli Lovassy L. Gimnázium épületének történetét, korabeli fotókkal, képeslapokkal!**

19 Veszprém belvárosa az 1950-es években

Deportálások és hazatérések időszaka

A forradalom leverése után 92 veszprémit vittek fogolyként a Szovjetunió területére, Ukrajnába. A 18 év alattiakat már november végén, a többieket december közepén engedték haza. Többen a kiszabadult egyetemisták közül december folyamán még disszidálni tudtak nyugat felé.

„... születésnapomon volt, november 4-én – mikor ez történt... [az égő Hungária étterem eloltásához menve] ...a ruszkik géppisztollyal... letessékültek bennünket, aztán mindjárt be is vittek oda a jó kis... szenes pincébe. Egy-két napig voltunk benn, ...egyszer csak jön egy ÁVO-s, hogy: lehet készülnödni, mert elmennek. Az ÁVO-s adott nekünk egy ekkora kis [kb. 1/4 kg] kenyeret, 1000 km-re! ...A ruszki tiszt, nagyon becsületes volt, magyarul nagyon jól tudott, és az mondta, hogy: ez a kenyér elég lesz az embereknek? Ezeknek már mindegy – így [az ÁVO-s]... Dunaföldvárnál ...oroszok voltak már. ...Ott hoztak ki mindannyiunknak egy fél kilós kenyeret ...egyfolytában Ungvárig [vitték őket] ...mikor megérkeztünk nem tudtunk leszállni a kocsirol, úgy szedtek le bennünket, mert úgy el voltunk gémberevedve. ...Ott mi várt bennünket, drága jó sózott hal, ...de víz nem volt ám ott! ...kihallgattak minket, ...talán egy hétig tartott. [Utána] bevagoníroztak bennünket, mint télen az oroszokat, mikor mentek a háborúba. ...Volt egy kis kályha benne, meg egy kis szalma, azt kész, ez volt az egész. Mentünk Sztrij-be ...ott is voltunk 3-4 vagy 5 napig ...akkor bevagoníroztak bennünket, elvittek Lembergbe. ...Utána ...haza hoztak Ungvárra. ...Itt voltunk még két vagy három hétig, de úgy, hogy

16. БОЦЦ Йозеф Ласлович, 1938 года рождения, уроженец города Веспрем.
17. АМРИХ Ласло Палович, 1937 года рождения, уроженец города Оад, область Боршод.
18. ВОЛОГ Лайош Йозефович, 1938 года рождения, уроженец города Непешвар.
19. ВОДЦ Шандор Шандорович, 1935 года рождения, уроженец села Вюши, область Шимодь.

20 A veszprémi börtönbe visszakerült foglyok listájának részlete

* Keresse meg Boncz József elhurcolt nemzetőr nevét és adatait a fenti orosz nyelvű dokumentumban!

** Készítsen térképvázlatot a deportálás útvonaláról!

megverték volna vagy mittudom én, nem. Nem! Aki azt mondja, az hazudik!...

Hogy mért csináltuk mi eztet? Ezt az 56-ot, ...mért bántottuk az oroszokat? ...Én nem tudtam mást mondani: azért bántottuk őket, mert nem kellett volna idejönni...” [Magyarországra]. – emlékezett vissza Boncz József.

November 8. (csütörtök) A deportálás során a bebörtönzöttek egy részét Sztrijbe vitték. Országosan közel 850 fő került ukrajnai börtönökbe. A legtöbben, 549-en Budapestiek voltak, a vidéki városok közül veszprémből hurcolták el a legtöbb embert, 92 főt.

„A teherautókra szépen föltessekeltek bennünket. Hat teherautót töltöttek meg. Elindultunk, Fehérvárnál lekanyarodtunk Dunaföldvár felé. ...Szücsék szerint ott ki akarták végezni a társaságot. ...A leszállítottak között volt két-három fazon, akik primán beszéltek oroszul, az Oleg Kosevojon végeztek ...elkezdtek szavalni a Szibirt, Puskinnak a versét. Ezek csak ott álltak, álltak, fölakadt a szemük, ezeket nem lehet kivégezni, ezek nem banditák, ezek nem fasiszták. ...Tovább Szolnok... Debrecen, ...Nyíregyháza, valószínű Záhonynál mehettünk át, visszafele Beregsurányra jöttünk. ...Megérkeztünk hajnalban a munkácsi vár alá. ...Hó volt, mi meg nyitott teherautóval. ...A határon még lezajlott az órák elszedése, ...kifosztottak bennünket rendesen. Ungváron beállt a teherautó a börtön udvarára, ...úgy el voltunk gémberevedve, úgy rugdaltak le bennünket, mint a krumplis zsákokat. ...

Valamelyikünk elbőffentette magát, hogy elvették ám az óráinkat, ki vagyunk fosztva. Micsoda? Szovjet ember fosztogat? – fölhorkantak. ...Listázták, hogy kitől, mit vettek el. Az óra típusát, hány köves, mindent be kellett mondani. Nagyon vigyázzunk, mert ha hazudunk, fölötnek... [mondták]. ...Előkapták a kísérőinket, ezeket a gyerekeket. ...Úgy megrugdosták, megverték őket... kiverték belőlük az órákat. ...

Arra rájöttek, hogy mind munkás-paraszt, középosztálybeli műszaki értelmiség porontyai vagyunk. ...

Letelt jó három hét, megint vagonírozták a népséget, ...marhavagon volt, rendes kályhával. ...Hova megyünk? ...Átmentünk a Kárpátokon. Egyszer megállt a szerelvény, mert valaki megszökött. ...Mindenkit leszámoltak. ...Megálltunk Sztrijben, egy kolostorba vittek be bennünket. ...8-10 nap után vissza Uzsgorodra [Ungvárra]. Onnan elindultunk [haza].

Állítólag az ENSZ-bent történt valami, ezért máreztaszállítmányt visszakellett fordítani, mert Veszprémben Korcsog Bandi és Polinszky is megtették a lépéseket. Faludy Györggyel összeállítottak egy névsort [ez a névsor került nyugatra].

...*Én pont karácsony vigiliáján értem haza. A vonat közvetlenül a házunk előtt ...fékezett, ...usánkámat lekaptam és kiinteztem anyámnak. ...Anyám [épp libát pucolt], megismert, kifutott és elkezdett rohanni. ...Mindenkinek azt mondta, hogy Amrichné megbolondult, kiabál, tollasan rohangál a járdán. ...Ágyban nem tudtunk aludni. Én, utána, hogy megérkeztem, 4-5 hétig a földön aludtam.*” – idézte fel dr. Amrich László emlékeit.

Polinszky Károly dékán a deportált egyetemisták szüleit hivatalosan értesítette, hogy gyermekeiket elvitték. Külföldre is eljuttatta a deportáltak névsorát. Egy ilyen névjegyzéket vitt magával Veszprémből nyugatra Faludy György is.

Az egyetem képviselőjében Benedek Pál felkereste az itt állomásozó ejtőernyős alakulat parancsnokát, és szemrehányást tett neki azért, mert egyetemistákat vittek ki a Szovjetunióba. Az ezredes megfenyegette, hogy őt is „bevágják majd egy diákvagonba”, és ő is részt vehet egy ilyen utazáson. Polinszky Károly kétszer is járt a budapesti Ajtói Dürer sori szovjet katonai parancsnokságon. Az első alkalommal kidobták, mondván: „Disszidáltak a diákjai!” A második alkalommal azt a választ kapta, hogy egy átnevelő tanfolyam után az év végére hazakerülnek.

November 9. (péntek) A rendőrség szabadon bocsátotta a börtönből a szovjet hatóságok által a rendőrkapitányságnak átadott következő egyetemistákat: Kemény István, Pálincás Keresztély, Pásztor Antal, Rajnai Imre, Ratkovics Ferenc, Tüske István.

* Mire utalt a M. U. K. rövidítés, amit a veszprémi fiatalok is felfestettek a házak falára?

** Keresse meg a Levéltár honlapján az „Emberök az embertelenségben” színházi előadások közül az '50-es években játszódó részeket. Képzeld magad az egyik szereplő helyébe, írjon erről naplót!

A civil ellenállás letörése

A fegyveres felkelés leverése után nem veszett el minden remény abban, hogy további fegyvertelen ellenállással megegyezésre lehet szorítani a Kádár-kormányt, és legalább valamennyit meg lehet őrizni a forradalom eredményeiből. A fegyvertelen ellenállás eszközei szerte az országban a munkástanácsok lettek. A munkástanács egy-egy gyárnak, a dolgozók által, a forradalom alatt demokratikusan megválasztott vezetősége volt. Mivel a szovjet csapatok a gyárakba nem hatoltak be, a Kádár-kormánynak pedig még nem volt szervezett karhatalma, a munkástanácsok november és december folyamán is a helyükön maradtak. Három fontos követelésük volt: a szovjet csapatok kivonása, Nagy Imre elismerése miniszterelnöknek és a gyárak, üzemek dolgozói tulajdonba vétele. A céljaik elérése érdekében sztrájkot hirdettek. Az általános sztrájk komoly fegyvertény volt, mert megbéníthatta az ország mindennapi életét, így a Kádár-kormány valóban kénytelen volt a munkások választott képviselőivel tárgyalni, és november 22-ei rendeletében törvényesnek ismerte el a munkástanácsokat.

Veszprémben a megye munkástanácsainak küldötteiből november 25-én alakult meg a Veszprém Megyei Központi Munkástanács. Elnöke Adamecz Béla lett. Az alakuló ülésen vendégként jelen volt Rácz Sándor, szerszámjavító, a Budapesti Központi Munkástanács elnöke is.

A gyárak idővel felvették a munkát, de a három legfontosabb követelésüket továbbra is fenntartották.

November 16. (péntek) Veszprémben a Közép-dunántúli Iparmedence Összevont Munkástanácsa felhívásban követelte Kádár Jánostól többek között a deportálás azonnali megszüntetését, a kiharcolt visszaszállítását és azonnali szabadon bocsátását, valamint szabad választásokat, több párt részvételével. A küldöttség követeléseit Budapesten elutasították.

November 24. körül Horváth Józsefet, a Veszprémi Fémfeldolgozó munkástanácsának elnökét, Konyisev szovjet ezredes parancsára bevitték a Szabadság téri parancsnokságra, ahol megkérdezték tőle: „meddig sztrájkolnak még a Fémfeldolgozóban?” Azt felelte: „Amíg Ungvár és Munkács börtöneiből haza nem hozzák a Nemzetőrség fiatal tagjait.”

November 25. (vasárnap) Megalakult a Veszprém Megyei Központi Munkástanács. Az eseményen jelen volt Rácz Sándor, a Budapesti Központi Munkástanács elnöke is.

A Nőtüntetés

Az ország szovjet megszállásának egyhónapos fordulójára országszerte tüntetéseket tartottak a nők, a forradalom alatt meghalt, bebörtönzött és elhurcolt férjeikre, fiaikra emlékezve. A budapesti tüntetésre tízezer nő gyűlt össze 1956. december 4-én. A tüntetés híre Veszprém megyébe is eljutott.

December 5. (szerda) a Közép-dunántúli Szénbányászati Tröszt munkatársai: *Kudelka Károlyné Csuka Gabriella, Sztancsik Józsefné Benda Margit és Horváth Margit*, kezdték el a veszprémi nőtüntetés szervezését. A tüntetés híre kizárólag szóban terjedt. *„Valami hihetetlen elszántság volt akkor, már annyira elege volt az embereknek a diktatúrából, az emberek megnyomorításából. ... Akkor volt a szabadságvágy bennünk, hogy szétfejtette az embert!”* - emlékezett vissza *Kredics Lászlóné*.

December 6. (csütörtök) délelőtt az Óváros tér Vár felőli részén gyülekeztek az asszonyok. Sokan közülük fekete kabátban vagy fekete kendővel a fejükön érkeztek. Többeknél volt zászló, illetve egy-egy szál virág.

22 Szovjet harckocsik a Kossuth Lajos utca és a Kőkép utca sarkánál

- * Hol található a veszprémi nőtüntetés emléktáblája?
- ** Írjon képzeletbeli tudósítást, mintha ön is ott menetelt volna a néma tüntetők között, szembe nézve a tankokkal!

23 Nőtüntetés a Köztársaság téren

„Nagyon sokan voltunk, szerintem 1500-2000-en lehettünk. Sokan kívülről nézték, a férfiak. Őket figyelmeztették, hogy ha férfi beáll a sorba, akkor lönek. Két tank állt a Kőkép utca sarkán, ágyúcsővel a tömeg felé. Bár-mikor löhettek, de nem féltünk” – idézte fel a történeteket *dr. Scholz Józsefné*. A nők menetének első célja az 1848-as emlékmű volt, amelyet a résztvevők megkoszorúztak, és elszavalták előtte a Nemzeti dalt. Az eseményt az odaérkező szovjet tankok zavarták meg.

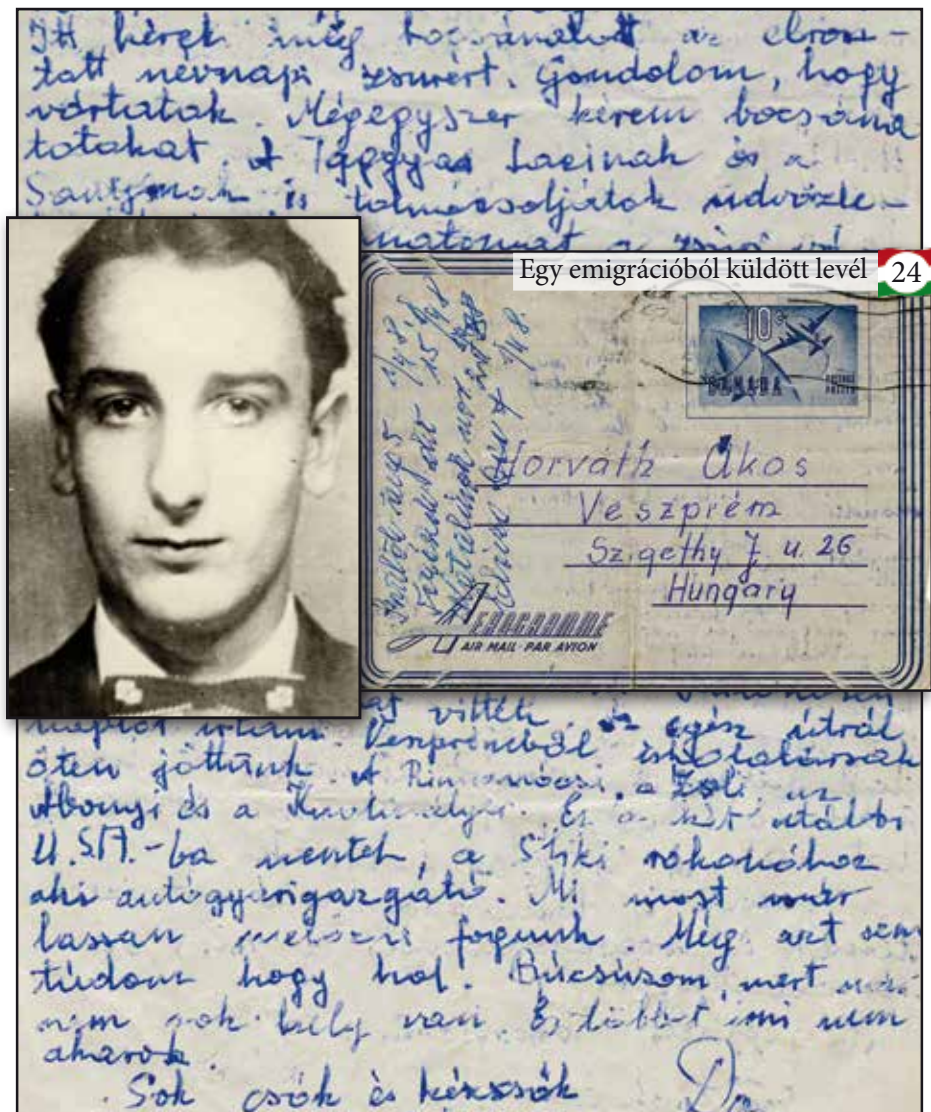
A tüntetés résztvevői ezután a tankokat megkerülve az Alsóvárosi temető katonasírhajhoz mentek, majd hazatértek.

A tüntetésen résztvevők legtöbbször nem származott hátránya a felvonulásból, de sokan voltak, akik elvesztették állásukat. A két főszervezőt, *Kudelka Károlynét* és *Horváth Margitot* másfél évre börtönbe zárták.

December 11. (kedd) országszerte újra leállt a munka: a Budapesti Központi Munkástanács ugyanis újabb sztrájkot hirdetett a három nappal korábbi salgótarjáni sortűz miatt. A gyárak ekkor Veszprém-ben is leálltak. Ez volt azonban a munkástanácsok ellenállásának utolsó kísérlete. A kormány a sztrájk alatt a tárgyalás ígéretével csapdába csalta és letartóztatta a Budapesti Központi Munkástanács vezetőit, és hamarosan ez várt a veszprémi vezetők nagy részére is.

Sorsok és életek

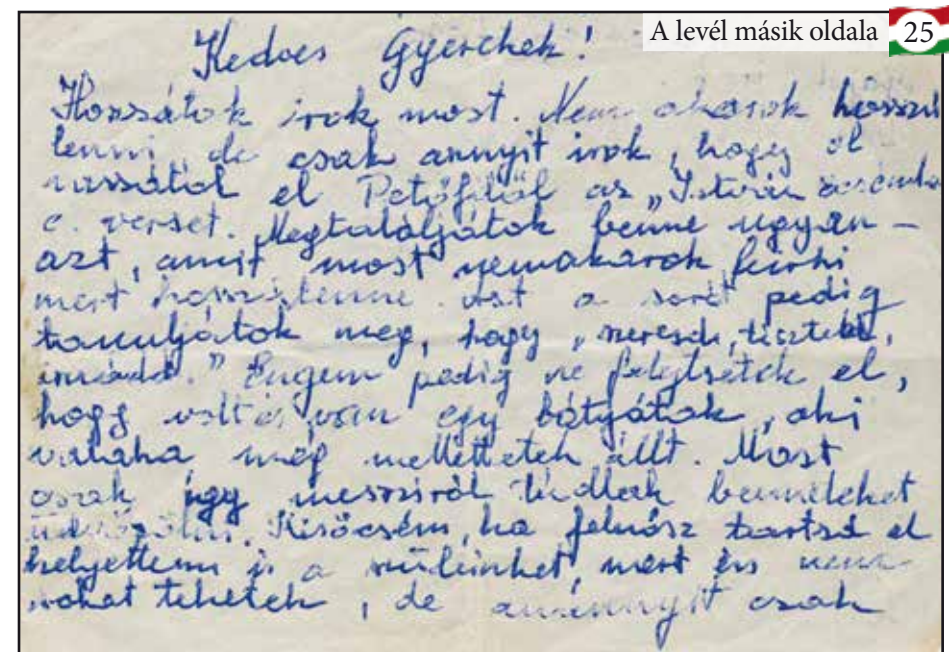
1956 októberének végére fokozatosan megszűnt a határellenőrzés az ország nyugati és déli határán. E néhány hét alatt mintegy 200 ezer ember menekült el az országból. A következő években többszáz embert végeztek ki a forradalomban való részvételért, több mint 21 ezer személyt börtönöztek be, 16–18 ezer főt helyeztek közbiztonsági őrizet alá.

„Ödön napkor ment el, november 23-án. Névnapija volt. ...Édesanya töltött paprikát főzött neki ebédre és vártuk-vártuk, hogy jön haza a templomból. Reggel ment el, egy ballonkabát volt rajta. Nem volt rossz idő. Vártuk, hogy jön haza, de nem jött. Estig se jött. ... jött az egyik szomszéd néni, a másik szomszéd néni, hogy a Laci se jött haza, a Zoltán se jött haza, mondta az egyik: de hát Sándort is keresi az anyukája. A végén kiderült, hogy – nem tudom ki, még egy fiú volt – öten mentek ki. De ezen kívül önékik nem volt ilyen tervük, hogy mennek.

...A tervezést én már felnőtt koromban, most egypár éve tudtam meg: volt osztálytársukkal találkoztam, ... elmondta, hogy ő tervezte ám meg a bátyám kimenetelét. Ő szerzett nekik teherautót, ő intézte az időpontokat, hogy éjjenek oda 10 órára a Kossuth utcai bútorbolt elé, ...odamegy egy teherautó, fölveszi az öt fiút, és viszi, ...valahova. ...Köszeg mellé. ...Mi vártuk. ...Mindennap összegyűltek az utcasarkon ezek az anyukák, összeborultak és sírtak, zokogtak. ...A gyerekeik nevét mondogatták, hát ők nem jöttek. Hogy mi segítsünk rajtuk, az öcsémmel felálltunk a kerítés betonra, és onnan hallgattuk a rádiót [kódolt üzenetet várva a Szabad Európa rádió adásából]. ...Ugye rádióink nem volt, ...a szemközti lakásba Tóthéknak volt, azt hallgattuk. ...

[Ödön Kanadában] angolul végezte el az [egyetemet], magas távfeszültségű villamosmérnök lett...” – emlékezett vissza Bontó Józsefné Horváth Elvira.

1957 folyamán

1957-től az egyetemen pártutasításra megkezdődtek az elbocsajtások, kizárások, megrovások... Városszerte mindennaposak voltak az igazoltatások, napirenden voltak a razziák, házkutatások, zajlottak a tanúkihallgatások. Az itthon maradtak megállapodtak, hogy mindent, amit lehet, a disszidáltakra kennek. „Gyakran bevitték az őrszobára és jól helybenhagytak bennünket.” – írta egyikük. Polinszky Károly a Veszprémből kényszerrel eltávolított IV–V. éves hallgatók részére esti tagozatot szervezett a budapesti Vegyipari Technikumban, hogy tanulmányaikat folytathassák.

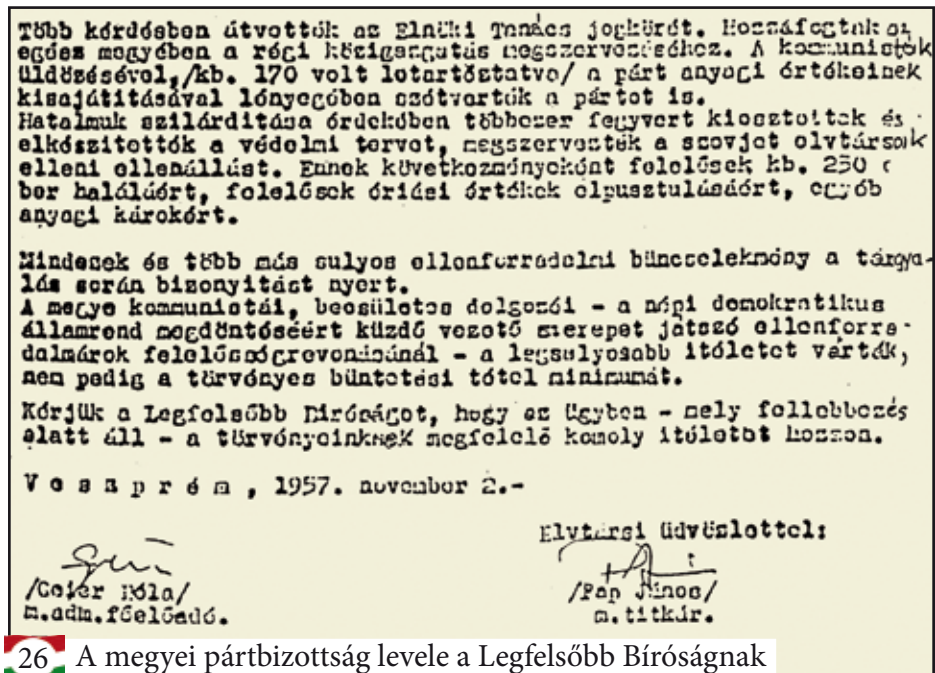
Így emlékezett Egressy Károly üveges, egykori nemzetőr: „...keresetek... közülük kettőt ismertem, még az egyetemről. Az egyikük akkor már karhatalmista volt. Mondtam nekik: Igen, van fegyverem. Mi van veled? Az mondják: Be kell vinni. ...Akik ÁVO-sok voltak, azok rendőrök, karhatalmisták lettek. Ezek szadisták voltak. Sunyították az embert, hogy: Na, te az ÁVO-sokra, a kommunistákra haragszol? ...Négy-öt nap után vittek fel a győri karhatalmistákhoz. Akkoriban azok voltak a leghírhedtebbek. Több rabtársammal együtt egy pincébe vezettek le minket, ...ott foglalkoztak velünk. ...Neveket vártak, de tőlem aztán várhattak! ...Elkerültem Vácra, az ottani börtönbe, ekkor már április volt, '57 áprilisa. ...Én egy elég érdekes személyiség voltam. A rabtársaim valahogy mindig erőt kaptak tőlem. A börtön szabályait betartottam, de volt, amiből sosem engedtem. ...1960-ban jött egy amnesztia. Ez kimondottan azokhoz szólt, akik „megtévedtek”. Ha „bocsánatot kértek”. Az olyan emberek meg, akik kicsit ki tudták magukat húzni, azok nem mentek könnyörögni. ...Egy éjjel '61-ben álmodtam: apám a szemem előtt halt meg. ...Jött a nevelőtiszt; ...közölte a következőket: Nagyon sajnálom, az édesapja meghalt. ...Nem mehettem el a temetésére. Végül öt év után, '62. március 25-én jött el a szabadulásom napja. El sem tudtam hinni.”

* Milyen korabeli kifejezéssel illette a hatalom a külföldre menekülőket?

** Keresse meg az interneten dr. Polinszky Károlyról, az egyetem alapítójáról szóló kisfilmet, ez alapján állítsa össze rövid életútját!

Brusznay Árpád és társai pere. A vádlottak a Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács és a Veszprém Városi Forradalmi Tanács tagjai, illetve Veszprém egykori rendőrfőnöke, valamint egyik katonai parancsnoka voltak. A per nagy része Győrben zajlott, a vádlottakat csak rövid ideig őrizték a veszprémi börtönben. A fővádlottat, Brusznay Árpádot első fokon életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. (Feltételezhetően legkésőbb az 1963-as nagy amnesztiával kiszabadulhatott volna.) Az ítéletet a megyei MSzMP-titkár, *Pap János* határozott kérésére változtatták másodfokon kötéltálati halálra. (Pedig a forradalom idején Brusznayai bölcsessége mentette meg a népharagtól.) Brusznayai Árpád érdekében kollégái, a magyar tudomány és művészet nagy nevei (pl. *Kodály Zoltán*, *Ritoók Zsigmond*) is felléptek, ennek ellenére 1958. január 9-én kivégezték. A per többi vádlottja ehhez képest elég enyhe ítélettel vészelte át a megtorlást: Brusznayai elődje, Lóránd Imre például 5 év börtönnel, a Városi Forradalmi Tanácsot vezető Jónás Oszkár három év börtönnel.

26 A megyei pártbizottság levele a Legfelsőbb Bíróságnak

* Mit mondott Brusznayai Árpád az utolsó szó jogán?

** Írja meg Brusznayai Árpád védőbeszédét!

Utódok – emlékek – emlékezet Dr. Bruszniai Árpád

1956-ban a forradalmi események békés lefolyásában fontos szerepet játszott Veszprémben a Lovassy László Gimnázium tanára, Bruszniai Árpád. Alakja nem csak igazságtalan elítélése, még csak nem is kizárólag 1956-os szerepe miatt figyelemreméltó. Színes, érdekes egyéniség volt és fontos szerepet játszott a város életében.

Bruszniai Árpád 1924-ben született Derekegyházán. Gyerekkorát nagyrészt Szentesen töltötte, ott is érettségizett. Kiemelkedő tanuló volt, szerette a latin és az ógörög nyelvet, így az egyetemre is klasszika-filológia szakra készült. Egyetemi tanulmányait hátráltatta csonttuberkulózis, amelyből felgyógyult, de élete végéig bicegett. Bentlakó tagja lett magyar tudósok és tanárok nagy hagyományokkal rendelkező iskolájának, az Eötvös József Collegiumnak. Az Eötvös Collegium tagjai nemcsak éles eszűkről és sokrétű műveltségükről, hanem sajátos, vad humorukról is ismertek voltak.

Az egyetem elvégzése után Bruszniai Árpád a magyar klasszika-filológia tudomány egyik nagy reménysége lett. Taníthatott az ELTE-n és dolgozhatott doktori értekezésén a Homérosz-kérdésről. 1950-ben, mikor katolikus pap bátyja, József politikai okokból börtönbe került, őt is megfosztották egyetemi állásától. Mint zeneszerető, sok hangszeren játszó ember, Vácra került kántornak.

1952-től tanított Veszprémben a Lovassy László Gimnáziumban. Tanítványai szerették, mert színes, izgalmas történelem- és latinórákat tartott, és megszervezte az iskola kórusát. A visszaemlékezések szerint a diákok maguk között „Robinsonnak” vagy „Rötszakállnak” nevezték. A városban nemcsak mint kórusvezető volt ismert, hanem klubvezetőként is. Az általa szervezett nyitott összejöveteleken egy-egy klasszikus hanglemezt lehetett közösen meghallgatni, ezt követően Bruszniai előadást tartott a zenéről, annak háttéréről. Azokban a félelmes időkben, amikor a pártállami rendszer minden alulról jövő civil kezdeményezést elnyomott, az ilyen teljesen politikamentes közösségi eseményeknek, találkozóknak, beszélgetéseknek nagy jelentősége volt.

27 Dr. Bruszniai Árpád

Bruszniai-emlékkoncert

Dr. Bruszniai Árpádot a Lovassy László Gimnázium tanárát 1958. január 9-én végezték ki, mint az 1956-os Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács elnökét – koholt vádak alapján.

Emlékét több mint 30 év kényszerű hallgatás és elhallgattatás után 1989 nyarán élesztette fel a rendszerváltás meghatározó pártja, a Magyar Demokrata Fórum. A Pap János országlása címen szervezett konferencián idézték fel sorsát, történelmi szerepét, és nevezték meg nyilvánosan is gyilkosait.

Még ebben az évben ugyanez a párt hívta életre dr. *Horváth Balázs* és *Mészáros Gyula* javaslatára a Bruszniai Árpád Alapítványt, melynek célja a mártír tanár emlékének ápolását tűzték ki. Az Alapítvány első elnöke dr. *Papp Sándor* professzor 1997-ig, 1997-től napjainkig *Imre Frigyesné*.

Az Alapítvány minden évben Bruszniai Árpád kivégzésének évfordulóához kapcsolódva emlékéremmel jutalmaz egy veszprémi tanárt és egy végzős középiskolás diákot, akik munkájukkal, közösséget szolgáló tevékenységükkel példaként állíthatók pedagógus- és diákközösségek elé.

Az Alapítvány tevékenységét segíti 1994 óta a Mendelssohn Kamarazenekar, élén *Kováts Péter* művészeti vezetővel. Ettől az évtől kezdődően emlékhangverseny formájában emlékezik meg az Alapítvány a mártír tanárról, hiszen Ő annak idején kórust szervezett a gimnáziumban, több hangszeren játszott, így ez a forma tűnt méltónak emlékéhez.

1996 óta az emlékhangversenyek állandó szereplője az amatőr Veszprémi Középiskolai Oratóriumkórus, amely minden évben egy oratorikus művel tiszteleg Bruszniai Árpád emléke előtt a Pannon Egyetem aulájában hagyományosan minden év januárjának második szombatján. Az emlékhangverseny Veszprém társadalmi és zenei életének már több mint két évtizede meghatározó eseménye.

Az Alapítvány Kuratóriuma – *Balogh Elemér* író, dr. *Kahler Frigyes* bíró, *Erdélyi Ágnes* karnagy, *Zeitler Gusztáv* és *Sebő József* tanár – büszke arra, hogy részese lehet dr. Bruszniai Árpád emléke ápolásának.

Imre Frigyesné
Bruszniai Árpád Alapítvány

** Kutassa fel, kik kaptak Bruszniai-díjat!

28 A Lovassy L. Gimnázium énekkara Bruszniai Árpád vezényletével

29 Bruszniai-emlékkoncert Kováts Péter vezényletével 2017-ben

Emlékjelek

Dr. Brusznjai Árpád első veszprémi emléktáblája

1989. VI. 7. Az emlékjel kiegészítése: 1992. X. 23-án.
(Balázs Péter)

Felirata: DR. BRUSZNYAI ÁRPÁD / TANÁR / 1924—1958 / A VESZPRÉM MEGYEI NEMZETI / FORRADALMI TANÁCS ELNÖKE / 1956 // MDF VESZPRÉMI SZERVEZETE / 1989

Helye: Brusznjai Árpád egykori munkahelye, a Lovassy László Gimnázium korabeli épületének utcai homlokzata (Vár utca 10.)

1989-ben ez volt az országban az egyik első köztéri alkotás, amely '56-os áldozatnak állított emléket.

1956-os emlékkő és kopjafa (Nemes Ferenc)

Felirat a kőtömbön: A HAZÁÉRT / 1956; a fémtáblán:
A TÁRSULAT KÖZAKARATÁBÓL ÁLLÍTOTTA
A PETŐFI SZÍNHÁZ, 1989. OKTÓBER 23.

Helye: a Színházkert.

Az 1956-os elhurcoltak emléktáblája az egyetemen - 1990. X. 19.

Felirat: AZ 1956-BAN ELHURCOLT / EGYETEMI HALLGATÓK EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTTÁK / A VESZPRÉMI EGYETEM HALLGATÓI // 1990. OKTÓBER

Helye az egyetem „A” épületének bejárati előterében.

1956-os emléktábla a Megyeházban - 1998. I. 9.

Felirat: AZ 1956-OS FORRADALOM / ÉS SZABADSÁGHARC / HŐSEI, ÁLDOZATAI / ÉS AZ E HÁZBAN / ÜLÉSEZŐ / VESZPRÉM MEGYEI / NEMZETI FORRADALMI / TANÁCS / EMLÉKÉRE // [A] VESZPRÉM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT / KÖZGYŰLÉSE / 1991. OKTÓBER 25.

Helye: a Megyeház (Megyeház tér 1.) Szent István-termének előcsarnoka.

1956-os emléktábla a rendőrségen

Felirat: [AZ] E HELYEN ÁLLOTT ÉPÜLETBE / HURCOLT, MEGKÍNZOTT ÉS KIVÉGZETT / BAJTÁRSAINK EMLÉKÉRE // A TŰLÉLŐK / 56-OS NEMZETI PÁRT / 56-OS SZÖVETSÉG // 1992. OKT. 23.

Helye: a Megyei Rendőrfőkapitányság főépületének előcsarnokában.

Brusznjai Árpád emléktáblája a Lovassy-gimnáziumban

Felirata az emlékfalon: IN MEMORIAM; a táblán: DR. BRUSZNYAI ÁRPÁD / 1924—1958 / A TUDÓS TANÁRNAK, / A MAGYAR SZABADSÁG / MÁRTÍRJÁNAK. // A LOVASSY LÁSZLÓ GIMNÁZIUM / KÖZÖSSÉGE / ÉS BARÁTI KÖRE

Helye: a Lovassy László Gimnáziumnak emeleti kiállítóterében.

Brusznjai—Lóránd-emléktábla - 1999. V. 8.

(Lugossy László)

Felirat: EBBEN AZ ÉPÜLETBEN ALAKULT MEG / LÓRÁND IMRE VEZETÉSÉVEL 1956. / OKTÓBER 26-ÁN A MEGYEI FORRADALMI TANÁCS. / KÉSŐBBI ELNÖKÉT, / Dr. BRUSZNYAI ÁRPÁD / GIMNÁZIUMI TANÁRT A / FORRADALMAT ELTIPRÓ / ÖNKÉNY 1958. / JANUÁR 9-ÉN / KIVÉGEZTE. / 1956 ÉS MÁRTÍRJAINAK EMLÉKE SZÍVÜNKBEN ÉL. // VESZPRÉMI EGYETEM / VESZPRÉM MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA, VESZPRÉM MEGYE KÖZGYŰLÉSE, 1999

Helye: Pannon Egyetem „A” épület előterében.

Brusznjai Árpád emléktáblája a Veszprémi Panteonban - 2006. X. 25. (Diénes Attila)

Felirata: 1956 / BRUSZNYAI ÁRPÁD // 1924—1958

Helye: Veszprémi Panteon (Vár, a Tűztorony udvarán).

A Szabad Veszprém Rádió emléktáblája - 2006. X. 25.

Felirat: EZEN ÉPÜLET LEGFELSŐ EMELETÉN MŰKÖDÖTT / 1956. OKTÓBER 30. TÓL NOVEMBER 3-IG A / SZABAD VESZPRÉM RÁDIÓ / A 43 M[ÉTER]ES RÖVIDHULLÁMON HÍREKET, / TUDÓSÍTÁSOKAT KÖZVETÍTVE / DOBOS DEZSŐ (1923—1970) / EGYETEMI ADJUNKTUS IRÁNYÍTÁSÁVAL // PANNON EGYETEM, 2006. OKTÓBER 23.

Helye a Pannon Egyetem „C” épületének előcsarnoka.

„A szabadság rózsája” örökmécses - 2006. X. 27.

(Raffay Béla)

Helye: az egyetem „B” épület főhomlokzatán, az aula bejáratától jobbra.

Az 1956-os honvéd hősök emléktáblája - 2006. XI. 4.

Felirat: HŐSI HALÁLT HALTAK / VESZPRÉM 1956. NOVEMBER 4—5-I / OSTROMAKOR // KÉSZÜLT A HONVÉDELMI MINISZTERIUM, A MATASZ VESZPRÉM / MEGYEI SZERVEZETE ÉS A HÉT DOMB EGYESÜLET, VESZPRÉM / TÁMOGATÁSÁVAL // 2006

Helye: Hősi Kapu utcai homlokzatán.

Az 1956-os nőtüntetés emlékköve - 2006. XII. 6. (Lugossy Mária)

Felirat: az alapzaton: ŐRIZZE A KŐ A NÉMA NŐTÜNTETÉS EMLÉKÉT. // VESZPRÉMI NŐK KEREKASZTALA EGYESÜLET / 2006. DECEMBER 6.; a kőtömb metszetén: 1956 DECEMBER 6.

Helye: Veszprémi Panteon.

Az 1956-os nőtüntetés emléktáblája - 2007. XII. 5.
Felirat: A VESZPRÉMI / HŐS ASSZONYOK / TISZTELETÉRE // AZ 1956. DECEMBER 6-AI / NŐTÜNTETÉS EMLÉKÉRE / 2007

Helye eredetileg az Irodaház (Szabadság tér 15.) térre néző falán, 2014 óta az Óváros-vendéglő falán (Szabadság tér 14.)

35

Bruszniai Árpád mellszobra - 2007. X. 19. (Diénes Attila és Csaba)

Felirat a posztamensen: DR. BRUSZNYAI ÁRPÁD / 1924—1958

Helye a Lovassy L. Gimnázium előkertjében (Bagolyvári utcában)

Bruszniai-emlékmű - 2008. I. 9-én. (Melocco Miklós és Benke Zoltán)

Felirata: NAGY SZÁRNYADAT BORÍTSD RÁNK, VIRRASZTÓ ÉJI FELLEG / ŐRIZD ÖTVENHAT EMLÉKÉT! / BRUSZNYAI ÁRPÁD EMLÉKÉRE / EMELTE KÖZADAKOZÁSBÓL A VÉDEGYLET / VESZPRÉMÉRT EGYESÜLET // 2008
Népi neve, „Angyalos emlékmű” utal központi motívumára, a várost szárnyaival védelmező angyal alakjára.

Helye: Megyeház tér.

36 A központi megemlékezések helyszíne

Az 1956-os deportáltak emléktáblája - 2013. XI. 7. (Diénes Attila)

Felirat: A DEPORTÁLTAK EMLÉKÉRE // 1956. NOVEMBER 8-ÁN EBBŐL AZ ÉPÜLETBŐL / HURCOLTÁK EL A MEGSZÁLLÓ SZOVJET BELÜGYI HATÓSÁGOK / AZ UNGVÁRI BÖRTÖNBE, MAJD A GALÍCIAI SZTRIJ VÁROS BÖRTÖNÉBE / AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC /

MINTEGY SZÁZ VESZPRÉMI RÉSZTVEVŐJÉT, TÖBBSÉGÉBEN / A VESZPRÉMI VEGYIPARI EGYETEM HALLGATÓIT ÉS NÉHÁNY OKTATÓJÁT. // VESZPRÉM VÁROS ÖNKORMÁNYZATA, PANNON EGYETEM, / KÖZIGAZGATÁSI ÉS IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM / 2013

37

Helye: a Veszprémi Törvényszék (Vár utca 19.) homlokzatán.

Bruszniai Árpád emléktáblája lakóházán - 2014. VI. 26. (Diénes Attila)

Felirat: EBBEN AZ ÉPÜLETBEN / LAKOTT CSALÁDJÁVAL / 1953-TÓL 1957-IG / DR. BRUSZNYAI ÁRPÁD / (1924—1958) / GIMNÁZIUMI TANÁR, / AZ 1956-OS FORRADALOM / VESZPRÉMI VÉRTANÚJA // VÁROS-TÉR KULTURÁLIS ALAPÍTVÁNY / VESZPRÉM VÁROS ÖNKORMÁNYZATA / 2014

Helye: Csikász Imre utca 4/B.

Az emléktábla Bruszniai Á. utolsó veszprémi, Hóvirág-lakótelepi lakóhelyét jelöli. A lakás azonosítása írott szellemi források: korabeli ügyiratok (ma: levéltári anyag), íratlan szellemi források (az élő kortársak emlékezete) és tárgyasult emlékek (a lépcsőház villanyóra-szekrényében fennmaradt korabeli feliratok) alapján történt. Az avatáson megjelent Bruszniai Árpád leánya, Bruszniai Margit tanárnő (Vác) is, aki életének első éveit az épület egyik földszinti lakásában töltötte.

38 Csikász utca 4/B

39 Bruszniaiék villanyórájának felirata

Síremlékek

Az **Alsóvárosi temetőben** nyugszik Dubay Nándorné Réz Anna, Keltai Géza, Páger János, Szalai István, Szlotta Béla és Varga Gusztáv. A **Felsővárosi temetőben** pihen Császár József és Nagy László. A **gyulafirátóti alsó temetőben** van Ludmann Sándor sírja.

40 Dubayné Réz Anna

41 Keltai Géza

42 Páger János

43 Szlotta Béla

44 Varga Gusztáv

45 Császár József

46 Nagy László

47 Ludmann Sándor

Források és irodalom

Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956/ Mészáros Gyula. – Vp.: Művészetek Háza, 2001. – 2. kiad. uo., 2016.

Veszprém megye/ Ständeisky Éva. – In: A vidék forradalma 1956. II./ szerk. Szokolczay Attila. – Bp.: 1956-os Intézet-Budapest Főváros Levéltára, 2006. – p. 397–436.

A Bruszniai-per: emberi sorsok a politikai megtorlás idején/ Kahler Frigyes. – [Szentendre]: Kairosz, 1998.

A tanár úr/ Balogh Elemér. – Pomáz: Kráter, 2007.

Moira: Bruszniai Árpád élete és kora/ Sebő József. – [Bp.]: Kairosz, 2002.

Veszprém megye ötvenhatban: források és könyvészet Veszprém megye 1956. évi történetéhez/ szerk. Somfai Balázs. – Vp.: VeML, 2012.

Politikai indítékú diszkriminációk, az 1956-os forradalom eseményei az egyetemen, rehabilitáció/ Paczolay Gyula. – In: A Veszprémi Egyetem története 1949–1999/ szerk. Albert József. – Vp.: A Veszprémi Egyetem Tanácsa, 2002. – p. 223–278.

Egy vallatás anatómiája: Bruszniai Árpád a vizsgalótisztek előtt/ Kahler Frigyes. – In: Rubicon, 27. évf. 299–300. sz. (2016. 10–11. sz.). – p. 4–13.

Köztéri alkotások, emléktáblák Veszprémben: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatának regisztere/ kész. Herth Viktória. – 2016. 02. 18.

Ifjúságunk sötét gyöngyszemei: Veszprém megyei emberek visszaemlékezései a terror éveire 1948–1962/ VENŐKE. – Vp.: VENŐKE, 2006.

Emlékhelyek Veszprém megyében/ főszerk. Bándi László. – Vp.: Megyei Közművelődési Intézet, 1996.

Veszprém emlékjelei... [2000–2015]/ Bándi László, Zachár Zsolt. – In: Veszprémi Szemle, 10. évf. 14. sz. (2008. 3–4. sz.) – 18. évf. 43. sz. (2016. 4. sz.)

Üzen a múlt: képzőművészeti alkotások Veszprémben, a Pannon Egyetemen/ Egyházy Tiborné, Dömötör Lajosné. – Vp.: Pannon Egyetemi Könyvtár, 2006.

Dokumentumok az 1956-ban Veszprémből a Szovjetunióba hurcolt egyetemistákról Ukrajna Állambiztonsági Hivatalának ungvári levéltárából/ Váradiné Natália. – In: Veszprémi Szemle, 15. évf. 31. sz. (2013. 4. sz.). – p. 3–41.

Bruszniai Árpád emlékének ápolása Veszprémben/ Vajda Ilona. – In: Veszprémi Szemle, 15. évf. 29. sz. (2013. 2. sz.). – p. 11–37.

Egy 56-os emléktábla margójára/ összeáll. Rácz Katalin, Földesi Ferenc. – Vp.: Hét Domb Egyesület, 2006.

A magyar munkástanácsok és az öngazgatás 1956-ban/ Feitl István. – In: http://eszmelet.hu/feitl_istvan-a-magyar-munkastanacsok-es-az-onigazgat-1956/ (Letöltés: 2014. nov. 6.)

Adamecz és társai valamint **Molnár és társai periratai** (VeML XXV.4.b)

Figyelmükbe ajánljuk még a **Veszprém Megyei Népujság** korabeli számainak, az **Egyetemünk** érintett számainak, a **Napló** és a **Veszprémi 7 Nap** jubileumi számainak.

Linkek

az 1956-os forradalom Veszprémet érintő adatbázisaihoz, filmjeihez

(Letöltve: 2017. ápr. 11.)

A linkgyűjtemény a www.babako.hu oldalon elérhető.

Tükörcserepek, Magyarország – 1956. 15 részes sorozat, napról-napra, eredeti dokumentumok alapján, kronológikus sorrendbe helyezett dokumentumfilm. Rendező: Vitéz Gábor

https://www.youtube.com/watch?v=2Ros3ih_eEE

Ismerem a városom?! 3. rész – 1956. A Veszprém TV várostörténeti sorozata Brusznai Árpádról, 1956 levéltári forrásai, a forradalom eseményeiről

https://www.youtube.com/watch?v=_EfNkLruqQA

1956-os események Veszprémben és az országban. Beszélgetés Kahler Frigyes jogtörténésszel a Veszprém TV Közéleti magazinjában a veszprémi forradalmi rádióról, Brusznai Árpádról és a veszprémi nőtüntetésről

http://veszpremtv.hu/hir/56_os_esemenyek_veszpremben_es_az_orzagban-n8815.html

A szovjet megszállás Veszprémben 1956. 11. 04. – Navracsics Tibor: a nemzet kiválóan vizsgázott bátorságból. MTVA felvétele Veszprémben, 2013. 11. 04.

<https://www.youtube.com/watch?v=s7Ph8hZULb8>

In Memoriam Brusznai Árpád – Kékmadár

<https://www.youtube.com/watch?v=HkklkFzQVNCA&index=16&list=PLosp46OreltW0gbN8hQ1w34rCW3m9Sdcr>

Az egyetemalapító – Dr. Polinszky Károly emlékére

<https://www.youtube.com/watch?v=49g5HeQ-bF3>

A Nemzeti Audiovizuális Archívum 1956-os felvételei

<http://nava.hu/kereses-eredmenye/?sc1=1&search=1956>

Az 1956-os Intézet – Oral History Archívum

Fotóadatbázis

<http://www.rev.hu/ords/f?p=110:1>

Dokumentumfilm-gyűjtemény

<http://www.rev.hu/hu/node/41>

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

Digitalizált levéltári források

http://www.abtl.hu/iratok/segedletek/digitalizalt_forrasok

Magyar Nemzeti Levéltár, Átéltető történelem: 1956. 1956 levéltár-pedagógiai feldolgozása, forrásokkal, kvíz-feladatokkal

<http://mnl.gov.hu/mnl/ol/feladatok>

Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Tudástár – 1956

<https://www.neb.hu/hu/tudastar>

Digitális Konfliktus Adatbázis, 1956: sortüzek és lincselések vidéken.

A sortüzek fogalma, kronológiája, valamint áldozatok, tanulságok

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=320:1956-sortuezek-es-lincselesek-videken&catid=39:dka-hatter&Itemid=203

OSA Archívum <1956> Digitális Gyűjtemény. A Szabad Európa Rádió 1956. október–novemberi műsorainak felvételei, a Belügyminisztérium filmdokumentációja az 1956-os eseményekről, filmválogatás 1956-ról stb.

<http://1956.osaarchivum.org/collections/show/7>

Veszprém Megyei Levéltár

Veszprémi nőtüntetés, 1956. december 6.

<http://www.veml.hu/leveltar/id-267.html>

Veszprém megye ötvenhatban

<http://www.veml.hu/leveltar/id-230.html>

„Az 1956-os dokumentumok az ukrainai Állambiztonsági Hivatal levéltárában, különös tekintettel a veszprémi egyetemisták sorsára”, Váradi Natália előadása

http://www.veml.hu/leveltar/data/files/000260_03.pdf

„Emberek az embertelenségben” az Ádámok és Évák 2013. évi színházi előadásai

<http://www.veml.hu/leveltar/id-269.html>

Eötvös Károly Megyei Könyvtár – 1956

Események

<http://www.ekmk.hu/index.php/1956-vp-megye/esemenyek>

Megtorlás

<http://www.ekmk.hu/index.php/1956-vp-megye/megtorlas>

Bibliográfia

<http://www.ekmk.hu/index.php/1956-vp-megye/bibliografia>

Dokumentumok

<http://www.ekmk.hu/index.php/1956-vp-megye/dokumentumok>

Visszaemlékezések

<http://www.ekmk.hu/index.php/1956-vp-megye/visszaemlekezesek>

Köztérkép – Alkotások listája (szűrés Veszprém városra). Veszprém közigazgatási területén lévő szobrok, domborművek gyűjteménye, köztük az 1956-os forradalommal kapcsolatosak is

https://www.kozterkep.hu/artpieces?city_id=686

Veszprémi Nők Kerekasztala Egyesület. Az „Ifjúságunk sötét gyöngyszemei” pályázat kiírója és a beérkezett pályaművekből készült könyv kiadója

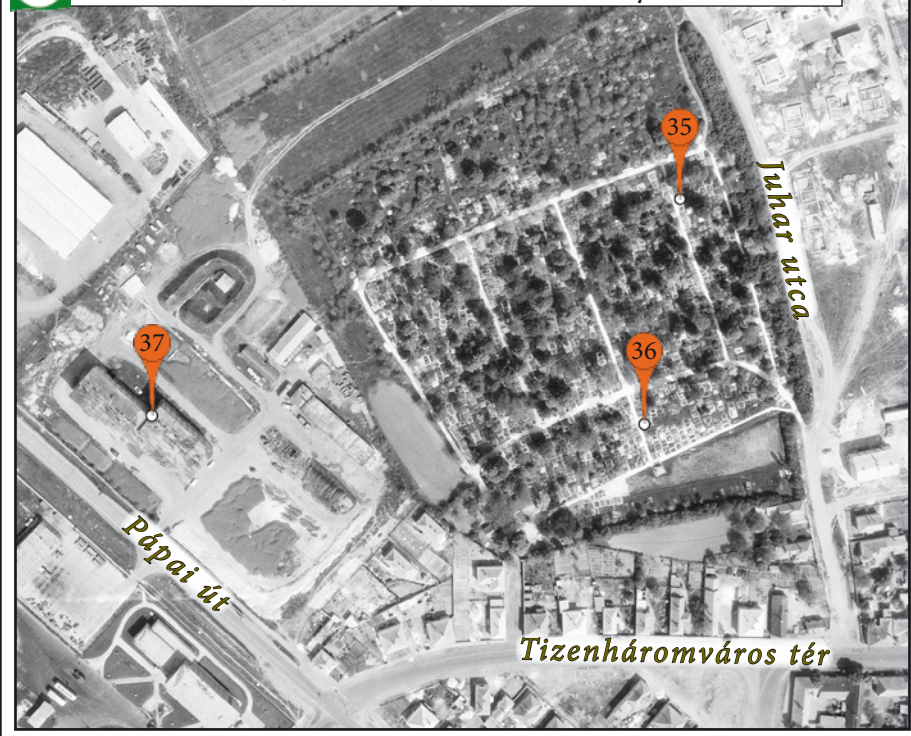
<http://www.venoke.hu>

A „Sétál a család” helyszínei

S.sz.	Észak	Dél	Név
1.	47.08415	17.90822	Bruszniai lakóhelye (Csikász Imre utca 4/B)
2.	47.08803	17.90805	'56-os örökmécses (Egyetem „B” épület , Aula)
3.	47.08863	17.90801	Bruszniai-emléktábla (Egyetem „A” épület)
4.	47.08849	17.90766	Az egykori menza helye (Egyetem „E” épület)
5.	47.09165	17.90778	Forradalmi Munkástanács táblája (Megyeháza)
6.	47.09455	17.90973	Bruszniai-szobor (Lovassy László Gimnázium)
7.	47.09465	17.90539	Vár, Panteon: Bruszniai Árpád táblája
8.	47.09554	17.90485	Bruszniai-emléktábla (Vár utca 8.)
9.	47.08967	17.90840	Szabad Rádió emléktábla (Egyetem „C” épület)
10.	47.08863	17.90801	Az elhurcoltak emléktáblája („A” épület)
11.	47.09160	17.90664	Színházker: kopjafa és emlékkő 1956 emlékére
12.	47.09190	17.90670	Petőfi Színház: a forradalmi nagygyűlés helyszíne
13.	47.09325	17.90750	Volt Párt-ház (Szabadság tér 15.)
14.	47.09325	17.90773	Veszprémi Járási KIEG (Szabadság tér 11.)
15.	47.09520	17.90574	Várkapu (Hósi halottak táblája)
16.	47.09482	17.90558	Tűztorony: a vörös csillag levágásának helyszíne
17.	47.09735	17.90255	Volt fiúkollégium (Vár utca 20.)
18.	47.09715	17.90259	Volt leánykollégium (Vár utca 37.)
19.	47.09662	17.90350	Püspöki Palota (Érseki Palota)
20.	47.09546	17.90475	Börtön, elhurcoltak táblája (Vár utca 11.)
21.	47.09468	17.90524	Vár, Panteon: a Nőtüntetés emlékköve
22.	47.09342	17.90773	Női tüntetés táblája (Szabadság tér 12.)
23.	47.09153	17.90778	Megyeház tér: „Angyalos” szobor
24.	47.09352	17.91465	Volt '48-as emlékmű (park az új körforgalomnál)
25.	47.08914	17.91160	Páger János sírja
26.	47.08897	17.91152	Szlotta Béla sírja
27.	47.08913	17.91131	Dubayné Réz Anna sírja
28.	47.08905	17.91070	Varga Gusztáv sírja
29.	47.08885	17.91133	Keltai Géza sírja
30.	47.08753	17.91144	Szalai István sírja
31.	47.08967	17.91435	Elhurcoltak és megkínzottak táblája (rendőrség)
32.	47.09059	17.91154	Kórház, teherporta (régén itt volt a bejárat)
33.	47.09364	17.91463	Gulag-emlékmű (park az új körforgalomnál)
34.	47.09177	17.90437	„Belső” ÁVO-laktanya (Dózsa György út 2.)
35.	47.10262	17.89193	Nagy László sírja
36.	47.10161	17.89219	Császár József sírja
37.	47.10088	17.88957	Külső ÁVO laktanya (Dózsa Gy. u. 37.)

48 A Dózsavárosi (Felsővárosi) temető és környéke, 1964-ben

49 Az Alsóvárosi temető térképe

Köszönjük

dr. Amrich Lászlónak, Babóczkyné dr. Kampós Klárának,
Bakonyvári Ferencné Bognár Máriának, Boncz Józsefnek,
Bontó Józsefné Horváth Elvirának, Egressy Károlynak, Fajd Ernőnek,
Ferletyák Károlyné Gaál Gizellának, Godzsa Józsefnek,
dr. Kredics Lászlóné Scherer Máriának, Labancz Évának,
dr. Scholtz Józsefné Keltai Évának a visszaemlékezését.

Az interjúk elkészítésében és feldolgozásában Biszak Borbála, Dietzel Alexandra,
Pintér Fanni, és Szélesi Eszter Nikoletta segített.

Köszönjük a képeket

Babóczkyné dr. Kampós Klárának (10), Bontó Józsefné Horváth Elvirának (24, 25),
Bontó Lászlónak (30–46), a Brusznayai családnak (22, 27),
Gy. Lovassy Klárának (47), Lomniczy Gyulánének (4, 5),
Müllerné Végh Beátának (címlap, 9), Ódor Ágnesnek (14),
dr. Póczik Szilveszternek (6), Szamosi Attilának (15),
Szirbekné Bokor Júliának (28), dr. Szűcs Imrének (hátsó borító)
Váradi Natáliának (21), Vető Évának (11, 16), Wöller Istvánnak (23),
az Eötvös Károly Megyei Könyvtárnak (13, 26),
a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárának (8, 12, 17, 18, 20),
a Pannon Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltárának (3, 7),
a fentről.hu-nak (48), a lokál.hu-nak (29) és a centrum.hu-nak (21).
Az Alsóvárosi temető térképe a „BUXUS” kft és Puskás Gábor
2000. évi felmérése alapján készült.

